

ÖĞRETMEN DUYŞEN

Cengiz AYTMATOV

Penceremi ardına kadar açıyorum. Temiz hava doluyor odaya. Yeni resmim için çizdiğim desenlere mavimsi, solgun loşlukta göz atıyorum. Bir sürü desen var; hep yeni baştan, yeni baştan başlamıştım çünkü. Ama resmimi bir bütün olarak göremiyorum daha.

Asıl şeyi, duru yaz şafakları gibi ansızın, karşı konmaz bir biçimde çıkıp geliveren, insanın içinde esrarengiz, kavranılmaz izler bırakan o güçlü şeyi bulamadım. Ağaran gecede odayı adımlıyorum, düşünerek, düşünerek, düşünerek... Hep böyle olur. Yapacağım resmin sadece içimde kalacağını sanırım hep.

Bitmemiş resimlerimden en yakın arkadaşlarıma bile söz açmam. Eserlerimi korkunç bir kıskançlıkla koruduğum için değil, beşiğinde yatan bir bebeğin büyüyünce nasıl bir insan olacağını kestirmek zor olduğu için. Bitmemiş bir resim hakkında yargıya varmak da o kadar zordur. Ama bu kuralı bir kerecik bozacağım; bitirmediğim bu resim hakkındaki düşüncelerimi herkes duysun, bütün insanlar paylaşsın istiyorum.

Özenti değil bu. Başka türlü davranmam bunun altından yalnız başıma kalkmam çünkü. Beni yakalayan, fırçamı elime aldırın öykü öylesine sarsıcı ki, bu öykünün yükünü taşıyamayacağım artık. Elimde ağzına kadar dolu bir bardak var sanki; içindekini dökmekten korkuyorum. Onun için, insanlar beni aydınlatsın, bana yardım etsin, benim yanımda yer alsın, duygularımı paylaşsın istiyorum.

Yaklaşın, yüreklerinizin sıcaklığını esirgemeyin benden, bu öyküyü anlatmak benim görevim...

Bizim Kurkuru köyü, dağların eteğinde, yarlardan gelen bir sürü küçük derenin suladığı bir düzlüktedir. Altında Sarı Vadi uzanır, uçsuz bucaksız bir Kazak ovası. Karadağlar'la çevrelenmiştir; batıya giden demiryolunun koyu çizgisi, ovayı ikiye böler.

Köyün arkasındaki tepede, iki tane uzun kavak ağacı vardır. Kendimi bildiğimden beri oradadır o kavaklar. Kurkuru'ya hangi yönden gelerseniz gelin, ilk olarak, tepede birer işaret kulesi gibi duran o kavakları görürsünüz. Duygularımı açık seçik anlatamıyorum, çocukluk anıları çok değerli olduğu için belki, belki de geçimini resim yapmaya bağlayan bir sanatçı olduğum için ama ne zaman trenden inip köye yollansam, gözlerim ufukta o sevgili kavakları arar. Uzaktan göremem onları; ama hep görür gibi, dokunur gibi olurum.

Uzaklardan Kurkuru'ya dönerken, hep aynı hüzünlü duyguyu taşımışımdır içimde:

Acaba kavaklarımı görebilecek miyim? Dönebilecek miyim evime?

Bütün istediğim, o tepeye tırmanmak, çok uzun zaman ağaçların altında durmak, yaprakların hışırtısını dinlemek...

Birçok ağaç var köyümüzde, ama o kavaklar başkadır. Aynı bir

dilleri, ayrı, ezgili bir canları var onların. Gece olsun, gündüz olsun, ne zaman gelerseniz gelin, onların bitmek bilmeyen bir hışırtıyla, bir mırıltıyla salındıklarını görürsünüz.

Sonradan, yıllar sonra, kavakların sırrını çözdüm. Bir tepede oldukları için bütün rüzgarları alıyorlardı, en hafif meltem bile yapraklarını sallıyordu onların.

Bu basit gerçeği anlamam, hiç mi hiç hayal kırıklığına uğratmadı beni; onlara karşı takındığım çocuksu davranışımın da etmedi. O davranışımı bugüne kadar sürdürdüm. Tepedeki o kavak ağaçlarını hala canlı birer varlık olarak düşünüyorum. Çocukluğumu orada, onların ayaklarında bıraktım, yeşil, büyülü bir camın kırıkları gibi... Yaz tatili başlamadan önce, okulun son günü, bağırarak, çığlıklar atarak tepeyi tırmanır, kuş yuvası aramaya çıkardık. O iki dev, sallanarak, mırıltıyla sanki gölgelerine çağırırdı bizi. Ama biz, yalınayak yumurcaklar, dallara tırmanır, kuşların ülkesini altüst ederdik. Kuşlar ötüşerek havalanır, tepemizde dönmeye başlardı. Ama aldırılmazdık bile. İçimizde en gözüpekin, en cesurun kim olduğunu anlamak için tırmanır, tırmanırdık. Derken, güzel bir ışık dünyası, geniş bir dünya açılırdı önümüzde... büyülü bir dünya. Çarpıcı bir yanı vardı o genişliğin.

Kuş yuvası aramayı unutarak hepimiz birer dala tüner, hiç kıpırdamadan, sanki soluk bile almadan aşağıya bakardık. Dünyanın en büyük yapısı sandığımız ahır bile, kolhozun ahır bile, küçük bir kulübe gibi görünürdü. Parıltılı bir kavrukluk içinde yüzen bozkır

uzanırdı köyün ötesinde. Mavimsi uzaklıklara bakınca, daha önce hiç görmediğimiz topraklar, gümüş sicimler gibi uzayan dereler görürdük. Dallara tutunarak düşüncelere daldık: dünyanın sonu muydu burası, yoksa bu gördüklerimizin ötesinde bizim göğümüne, bulutlarımıza, derelerimize benzeyen başka gökler, bulutlar, dereler var mıydı? Büyülü sesini dinlerdik rüzgarın; hışırdayan yapraklar, mavimsi sislerin ötesindeki esrarengiz ülkeleri anlatırdı bize.

O ülkeleri gözümün önüne getirmeye çalışırdım, kulağıma yaprakların hışırtısı geldikçe, yüreğim korkudan, heyecandan güm güm atmaya başlardı. Şimdi aklıma geliyor: o kavakları kimin diktiğini hiç mi hiç düşünmemişim o zamanlar. O bilinmeyen insan, fidanların köklerini toprağa yerleştirirken ne hayaller kurmuş kimbilir, onlara ne umutlarla bakmış, boy atmalarını hangi duygularla gözlemiş?..

Köylüler, kavakların bulunduğu o tepeye Duyşen'in Okulu derlerdi. Neden öyle derlerdi, bilmiyorum. Hatırlıyorum, atını arayan bir adam, yoldan geçen birine:

Doru bir at gördün mü buralarda? diye sormuştu. Cevabını da hatırlıyorum:

Dün gece Duyşen'in okulunda birkaç at otliyordu. Belki senin doru at da oradadır.

Biz çocuklar da hiç düşünmeden, büyüklere özenerek Duyşen'in

okulu derdik tepeye.

Hadi, Duyşen'in okuluna gidip serçeleri korkutalım... Söylenenlere bakılırsa, eskiden bir okul varmış bu tepede. Ama izi bile kalmamıştı artık. Okulun izlerini çok aradım çocukken, bulamadım. Sonraları, çıplak bir tepeye Duyşen'in okulu denmesi garibime gitmeye başladı; köyün ihtiyarlarına Duyşen'in kim olduğunu sordum.

İçlerinden biri, omuzlarını silkerek:

Duyşen mi? dedi. Hala yaşıyor. Eskiden Komsomol üyesiydi. O tepede eski bir kulübe vardı, Duyşen okul yaptı orayı. Çocuklara okuma yazma öğretti. Okul da ne okuldu ya; adını bile etmeye değmez! Evet, garip günlerdi o günler. Bir atı yelesinden tutup da ayağını üzengiye geçirdin miydi, kendi kendinin efendisi sayılırdın. Duyşen de öyle yaptı. Çılgınca bir düşünce saplanmıştı kafasına; o düşünceyi gerçekleştirdi. Okulunun bir taşı bile kalmadı şimdi, ama tepeye verilen ad hala yaşıyor. O günlerden kalan da sadece bu...

Duyşen'i pek tanıımıyordum bile; uzun boylu, iri kemikli bir ihtiyar olarak hatırlıyorum onu; iğne gibi kaşları vardı. Evi, derenin karşı kıyısında idi. Görevi, kolhozdaki arklardan suyun akışını denetlemektir; günlerini tarlalarda geçirirdi hep. Ara sıra, atının eyerine koca bir şilte bağlamış, sokaktan geçerdi; atı da kendi kendisinin efendisi gibiydi.

Yıllar sonra, Duyşen'in köyün postacısı olduğunu söyledi biri. Hatırladıklarım bu kadar işte. O günlerde, Komsomol üyesi denildi miydi, hareketli, konuşkan, her toplantıda kalkıp düşüncelerini açıklayan, gazeteye beleşçiler, hırsızlar hakkında yazılar yazan bir delikanlı, bir yiğit gelirdi gözümün önüne. Bu sakallı, uysal ihtiyarın bir Komsomol üyesi olabileceğini aklım almazdı, üstelik, birazcık okuma yazma bilen bu adamın bir zamanlar öğretmenlik ettiğini düşündükçe daha da şaşırırdım. Doğrusu istenirse, onun öğretmenliğinin, köyü saran palavralardan biri olduğunu sanırdım. Yanılmışım...

Geçen sonbaharda köyden bir telgraf aldım... Kolhozdakiler, kendi elleriyle kurdukları yeni okulun açılış törenine çağırıyorlardı beni. Gitmeye karar verdim; köyümüzde böyle büyük bir güne nasıl olur da katılmazdım? Hatta törenden birkaç gün önce gittim.

Dolaşmak, doğduğum, büyüdüğüm yerlerin resmini yapmak istiyordum. Söylediklerine göre, üniversitede öğretim üyesi bulunan Süleymanova'yı da çağırılmışlar. Köyde birkaç gün geçirdikten sonra Moskova'ya gidecekmiş.

Bu değerli kadının, daha çocukken köyümüzden ayrıldığını biliyordum.

Ben de şehirde karşılaşmıştım onunla. Orta yaşını geçmiş, parlak, siyah saçlarına ak düşmüş, heykel gibi bir kadındı. Üniversitede kürsüsü vardı; felsefe dersleri veriyor, sık sık başka ülkelere yolculuk

ediyordu.

İşi başından aşkındı. Yakından tanıyamamıştım onu. Ne zaman karşılaşsak köyden bir haber olup olmadığını sorar, yeni resimlerim hakkında hiç değilse birkaç kelime söylerdi. Bir gün cesaretimi toplayıp: Altınay Süleymanova, neden köyünüze gidip biraz kalmıyorsunuz orada? diye sormuştum. Sizinle övünüyorlar, başarılarınızı duymuşlar.

Kurkuru'ya artık hiç gitmediğiniz için kendilerini küçümsediğinizi sanıyorlar. Gülümseyerek: Evet, günün birinde Kurkuru'ya gitmeliyim tabii, diye cevap vermişti. Yıllardır gitmedim oraya... gidip görmek istiyorum. Köyde hiç akrabam yok, ama ne çıkar?.. Yakında giderim, Kurkuru'yu özledim Tören başlamak üzereydi ki, Altınay Süleymanova çıkageldi. Yeni okulu dolduran köylüler, onun geldiğini görür görmez dışarı fırladılar.

Dostu yabancı, genci ihtiyarı, hepsi onun elini sıkmak istiyordu. Altınay böyle bir karşılanma beklemiyordu galiba; sanırım biraz heyecanlandı. Sahneye kurulmuş masaya doğru yürürken, ellerini göğsüne bastırıp sağa sola selamlar verdi.

Herhalde hayatında birçok toplantıya, birçok törene katılmıştı Altınay, herkesten yakın, sıcak bir ilgi görmüştü; ama köy okulunda karşılanması öylesine içtendi ki, gözleri yaşardı.

Konuşmalardan sonra, Genç Öncüler'den bir topluluk, ona bir demet

çiçek, bir de kırmızı Genç Öncüler kurdelesini verdi, onur defterinin ilk sayfasına bir şeyler yazmasını istedi. Sonra, son derece eğlenceli bir oyun oynadı çocuklar. Oyun bitince, başöğretmen, herkesin yerini almasını rica etti.

Köylüler de, konuklar da, Altınay'ı el üstünde tutuyorlardı. En güzel halılarla döşeli onur yerini verdiler ona; kendisini ne kadar sevdiklerini, ne kadar saydıklarını belirtmek için büyük yakınlık gösterdiler.

Böyle toplantılarda hep olduğu gibi, herkes bir ağızdan konuşuyor, kadeh kaldırıyor; gürültülü, neşeli bir toplantıydı.

Köyün delikanlılarından biri gelip bir tomar telgraf verdi başöğretmene.

Eski öğrenciler çekmişti bu telgrafları; yeni okul için kolhozdaki köylüleri kutluyorlardı. Telgraflar elden ele dolaştırıldı. Başöğretmen, delikanlıya:

Bu telgrafları ihtiyar Duyşen mi getirdi? diye sordu.

Evet. Toplantı bitmeden önce herkes telgrafları okuyabilsin diye atını dörtnala koşturmuş. Yorgunluktan bitmiş.

Niye dışarda duruyor? Söyle de gelsin içeri.

Duyşen'i çağırmaq için dışarı çıktı delikanlı. Yanımda oturan Altınay, tedirgin olmuştu; aklına bir Şey gelmişti sanki. Hangi Duyşen'in sözünü ettiklerini sordu. Ansızın bir gariplik çökmüştü üstüne.

Postacı Duyşen. Tanır mısınız onu?

Belli belirsiz başını salladı, masadan kalkmak üzere doğruldu; o sırada bir atlı geçti pencerenin önünden. Delikanlı odaya girip Duyşen'in gittiğini söyledi:

Gelemezmiş. İşi varmiş, dağıtım yapacakmiş.

Yapsın bakalım, diye homurdandı biri. Onu tutan mı var? Gelir, ihtiyarlarla oturur sonra.

Ah, bizim Duyşen'i bilmezsiniz siz! Her Şeyden önce işini düşünür o. İşini bitirmeden içi rahat etmez.

Evet, garip bir adam. Savaştan sonra, hastaneden çıkınca Ukrayna'da kaldı bir süre. Kurkuru'ya beş yıl önce döndü. Burada ölmek istiyormuş. Tek başına yaşıyor; hiç evlenmemiş...

Başöğretmen:

İçeri gelmediğine üzöldüm, dedi. Neyse... zararı yok. Köyün en saygıdeğer adamlarından biri, kadehini kaldırarak:

Yoldaşlar, dedi, hatırlarsınız, eskiden hepimiz Duyşen'in okuluna gitmiştik. Ama kendisi alfabeyi bile sökemezdi.

Yüzünü buruşturarak başını salladı sonra. Hem şaşkın, hem de alaylı bir hava vardı sesinde.

Onun sözlerine katılanlar çıktı: Doğru söylüyorsun.

Herkes gülmeye başladı.

Doğru tabii. Neler yapmaya kalkmadı Duyşen. Biz de kalkıp öğretmen yerine koyduk onu!

Kahkahalar kesildikten sonra kadehini yeniden kaldırdı:

Bakın, günümüzün insanı ne kadar değişik! Altınay Süleymanova üniversitede öğretim üyesi; adı bütün ülkede biliniyor. Aşağı yukarı hepimiz ortaokulu bitirdik; çocuğumuz liseyi bile okudu.

Bugün yeni bir ortaokul açtık köyümüzde; sadece bu bile hayatımızın ne kadar değiştiğini gösterir. Dilerim, Kurkuru'lu delikanlılar, Kurkuru'lu kızlar, çağlarının en okumuş insanları olsunlar ilerde! Hadi, bunun için içelim.

Herkes kadehini kaldırdı; toplantı gürültülü, neşeli bir havaya büründü yine. Sadece Altınay keyifsizdi; bir tek yudum aldı

şarabından.

Ama herkes gülüp eğleniyordu, kimse bunun farkına varmadı. Durmadan saatine bakıyordu Altınay. Bir süre sonra, temiz hava almak için herkes dışarı çıktığı zaman, onun ötekilerden ayrılmış olduğunu gördüm. Sararmış kavakların meltemde hafifçe salındığı tepeye dikmişti gözlerini. Güneş, bozkırın mor, sisli çizgisiyle göğün birleştiği yerde batıyordu. Solan ışığı, kavakların tepelerini soğuk, acılı bir mora boyamıştı.

Altınay'ın yanına gittim.

Yaprakları dökülüyor. Ama onları bir de baharda göreceksiniz. İcini çekerek:

Ben de bunu düşünüyordum şimdi, dedi.

Bir süre sustuktan sonra, kendi kendine konuşur gibi ekledi. Evet, her canlının bir baharı, bir güzü vardır.

Yaşlanmakta olan yüzü düşünceliydi, kederliydi. Kadınsı bir pişmanlıkla bakıyordu ağaçlara. Artık bir öğretim üyesi yoktu ortada; kolay sevinen, kolay üzülen, akli bir şeye ermeyen, alıştığımız bir Kırgız kadını vardı. Gençliğinin anılarına dalmıştı; hani türkülerde söylenir: en yüce tepeden bile çağırırsanız artık size dönmeyecek olan gençliğin anılarına öyle ayakta durmuş, kavaklara bakarken bir şey söylemek istedi bana, ama vazgeçti, elinde tuttuğu gözlüğü gözüne

götürdü.

Moskova treni saat on birde geçiyor galiba, dedi.

Evet.

Öyleyse yavaş yavaş istasyona yollanayım ben.

Niye acele ediyorsunuz? diye sordum. Birkaç gün kalacaktınız hani?
Sizi kolay kolay bırakmazlar.

Moskova'da acele bir işim var. Bir an önce gitmeliyim.

Gitmeyi aklına koymuştu bir kere; hiçbir şey onu yolundan
döndüremezdi artık.

Hava gittikçe kararıyordu. Hayal kırıklığına uğramış köylüler,
konuklarını otomobile kadar geçirdiler; daha uzun, hiç olmazsa bir
hafta kalmak üzere, yine geleceğine söz aldılar ondan. Ben de
Altınay'la birlikte istasyona gittim.

Niye bu kadar acele etti, diye düşünüyordum. İnsanın kendi
köylülerini kırması saçma bir şeydi... Üstelik böyle bir günde. Bu
davranışının sebebini soracaktım, cesaret edemedim. Onu
incitmekten

korktuğum için değil... nasıl olsa bana da bir şey söylemeyeceği için.

Düşünceye dalmıştı; istasyona kadar ağzını bile açmadı.

Sonunda kendimi toparlayarak sordum:

Bir Şeye ũzũldũnũz. Sizi istemeyerek kırdık mı yoksa? Birine mi kızdınız?

Daha neler! Kime kızayım? Kızsam kızsam kendime kızarım. Evet, kendime kızdım.

Başka bir Şey sŕylemeden Moskova'ya gitti.

Şehre dŕnũŐũmden birkaç gũn sonra, Altınay'dan bir mektup aldım. DũŐũndũŐũnden daha çok kalacağını yazıyordu Moskova'da; mektup Őŕyle devam ediyordu:

Moskova'da hemen yapılması gereken ŕnemli iŐlerim var, ama size bu uzun mektubu yazabilmek için hepsini bir yana bıraktım. EĞer anlattıklarımı ilgi çekici bulursanız, yayımlanması için belki bir yol gŕsterebilirsiniz bana. Yalnız Kurkuru kŕylũleri için istiyorum. Bu karara varmadan ŕnce uzun uzun dũŐũndũm. İnsanlara içimi açıyorum işte. Yazdıklarımı ne kadar çok insan okursa, iim o kadar rahatlayacak. Beni kırmaktan, incitmekten çekinmeyin. Ne dũŐũnũyorsanız yazın bana.

Mektubun bende bıraktığı etki ŕylesine bũyũleyiciydi ki, gũnlerce başka bir Şey dũŐũnemedim. Yapılacak en iyi Őeyin, olayları Altınay'ın ağzından anlatmak olacağına karar verdim sonunda.

1924 yılıydı. Evet, 1924'dü...

Şimdi kolhoz olan yer, yoksul köylülerin yaşadığı küçük bir köydü o zamanlar. Ben on dört yaşındaydım; ölmüş babamın amca oğlunun evinde oturuyordum. Annem de ölmüştü.

O güz, zengin çiftçiler kışı geçirmek üzere koyunlarını alıp dağlara çıktuktan sonra, köyümüze bir yabancı geldi. Sirtında bir kaput vardı yabancının. Kaputu çok iyi hatırlıyorum: siyahtı çünkü. Dağlar arasına sıkışıp kalmış köyümüze kaputlu bir yabancının gelmesi epey heyecan uyandırdı.

Önce, onun orduda komutanlık yapmış olduğu söylentisi yayıldı; sonradan anladık ki, komutan filan değilmiş... yıllar önce, herkesin aç kaldığı bir kış, demiryolunda çalışmak üzere köyden ayrılan, sonra da kendisinden hiçbir haber alınmayan Taştanbeg'in oğluymuş.

Duşen'miş adı; söylediğine göre, okul kurmak, çocuklara okuma yazma öğretmek için gönderilmiş.

Okul nedir, kimse bilmiyordu köyde. Kimsenin kafasında okul diye bir kavram yoktu. Onun için Duşen'in sözlerini pek ciddiye almadılar. Onun köye gelişinden kısa bir süre sonra, herkes toplantıya çağrılmasaydı, ciddiye alacakları da yoktu.

Amcam toplantıya gitmek istemedi önce.

Ne zaman insanın işi başından aşkın olursa o zaman toplantıya çağırıyorlar! dedi.

Ama ihtiyar atını eyerleyip kurula kurula yola koyuldu. Ben de, komşuların çocuklarıyla birlikte, arkasından gittim onun. Toplantıların yapıldığı küçük tepeyi soluk soluğa tırmandığımızda, siyah kaputlu, soluk yüzlü delikanlının köylülerle konuşmakta olduğunu gördük. Söylediklerini pek duyamıyorduk; yaklaştık. Sırtına koyun postundan, eski bir ceket geçirmiş çok ihtiyar bir adam, Duyşen in sözünü kesti:

Dinle oğlum eskiden çocuklarımıza her şeyi mollalar öğretirdi. Babanı hepimiz biliriz. O da bizim gibi yoksulun biriydi.

Hızlı hızlı konuşuyordu ihtiyar:

Şimdi biz şunu bilmek istiyoruz: sen nasıl oldu da molla oldun?

Duyşen:

Ben molla değilim aksakal, diye cevap verdi. Ben Komsomol üyesiyim. Mollaların yerini öğretmenler aldı artık. Askerdeyken okuma yazma öğrendim. Zaten daha önce de okula gitmiştim. Benim mollalığım bu kadar.

O zaman başka..

Beni buraya Komsomol gönderdi. Çocuklarınıza okuma yazma

öğreteyim diye. Bir yere ihtiyacımız var. Tepedeki şu eski ahır, sizin de yardımınızla, okul yapmak istiyoruz. Ne dersiniz?

Hemen cevap vermek istemediler ona. Bu yabancı'nın kim olduğunu bilmiyorlardı ki... Duyşen'in dediklerine karşı çıkan Satımkul, sessizliği bozdu... Eyerine yaslanıp dişlerinin arasından tükürerek, konuşmaları dikkatle dinlemişti.

Gözlerini kısarak Duyşen'e baktı. Bakmıyordu da nişan alıyordu sanki.

Dur, o kadar acele etme delikanlı, dedi. Önce söyle bakalım: okulu ne yapacağız biz?

Duyşen şaşırmişti.

Okulu ne mi yapacaksınız? diye tekrarladı.

Evet, doğru söylüyor diye bağırdı, okulu ne yapacağız?

Herkes bir ağızdan konuşmaya, bağırmağa başladı. Dünya kuruldu kurulalı biz toprakla uğraşırız. Altımızdaki şiltedir o, soframızdaki aştır. Çocuklarımız da bizim gibi yaşayacaklar. Okulu ne yapsınlar? Memurlar okuma yazma öğrensin; biz basit insanlarız. Sen de kalkıp işleri karıştırma!

Gürültü yavaş yavaş kesildi.

Duyşen, gözlerini onların gözlerine dikerek, hayal kırıklığıyla:

Çocuklarınızın okula gitmesini istemiyor musunuz? diye sordu. İstemiyoruz; zor mu kullanacaksın? O günler geçti. Biz hür insanlarız artık. Canımız nasıl isterse öyle yaparız.

Duyşen'in yüzü bembeyaz kesildi. Titreyen parmaklarıyla kaputunun düğmelerini çözdü, dörde katlanmış bir kağıt çıkardı iç cebinden, sonra kağıdı başının üstünde sallamaya başladı.

Demek çocukların okula gitmelerini emreden devlete karşı çıkıyorsunuz. Bakın bu kağıda, altında resmi mühür var. Size kim toprak verdi, kim su verdi? Kim hürriyet verdi? Söleyin bakalım, devletin yasalarına karşı mı çıkıyorsunuz? Konuşun. Cevap verin! Son cümlesini öylesine öfkeyle, öylesine bağırarak söylemişti ki, sesi bir kurşun gibi deldi güz sessizliğini, uzaktaki dağlarda yankılandı. Kimse ağzını açıp da bir kelime söyleyemedi. Herkes, başını önüne eğmiş, duruyordu.

Duyşen biraz yatışmıştı.

Biz yoksul köylüleriz, dedi. Hayatımız boyunca aşağılandık, tekmelendik. Karanlıkta yaşadık. Şimdi devlet aydınlığa çıkarmak istiyor bizi, ışığı görelim, okuma yazma öğrenelim istiyor. Çocuklarımızı okula bunun için göndermeliyiz.

Susup beklemeye başladı sonra. İlk konuşan, eski ceketli o ihtiyar oldu yine:

Peki, nasıl bilersen öyle yap; biz karışmayız...

Ama bana yardım etmenizi istiyorum. Tepedeki şu ahır onarmalıyız; dereye bir köprü kuralıyız. Sonra kış için de oduna ihtiyacımız var... Satımkul kabaca sözünü kesti onun:

O kadar acele etme yiğidim, o kadar acele etme...

Dişlerinin arasından tükürdü; bir gözünü kısarak kötü kötü bakmaya başladı Duyşen'in yüzüne.

Buraya gelmiş, okul kuracağını söylüyorsun, diye devam etti. Ama bakıyorum da, ne sırtında kürkün, ne altında atın var. Bir tek koyunun bile yok. Ekilecek tek karış toprağın bile yok. Neyle geçineceksin? Başkalarının koyunlarını mı çalacaksın yoksa?

Ben başımın çaresine bakarım. Aylık alacağım.

Satımkul keyiflenmişti; eyerin üstünde doğrulup çevresine bakındı. Her şey anlaşıldı şimdi. Kendi başının çaresine bakarsın öyleyse yiğidim; madem aylık alacaksın, çocuklara okuma yazma öğret bakalım. Devletin dağıtılacak parası varmış demek. Sen bizi rahat bırak. İşimiz zaten başımızdan aşkın...

Bunları söyledikten sonra, atını çevirip uzaklaştı Satımkul. Ötekiler de onun arkasından gittiler. Duyşen, elinde kağıt, bir başına, çaresiz, kalakalmıştı.

Üzölmüşüm, acıyarak bakıyordum ona. Amcam beni görüp de kovalayınca ya kadar orada kaldım.

Ne yapıyorsun burada? Haydi, doğru eve! Arkadaşlarımlın arkasından koştum. Amcam:

Daha neler, diye homurdandı, çocuk olduklarına bakmadan toplantıya gelmişler bir de!

Ertesi sabah, biz kızlar dereden su almaya gittiğimizde Duyşen'i gördük karşı kıyıda. Elinde bir kazma, bir kürek, bir balta, bir de eski kova vardı.

Ondan sonra her sabah, köylüler Duyşen'in tepeyi tırmandığını, terkedilmiş ahıra girip çıktığını gördüler. Köye ancak akşam olunca inerdi. Zaman zaman, sırtında ot yığınları, saman yığınları taşıdığı görülürdü. Onu uzaktan seyredenler, eyerlerinin üstünde doğrulur, ellerini gözlerine siper eder, düşüncelerini söylerdi.

Sırtında yük taşıyan şu adam öğretmen Duyşen değil mi? Evet o.

Elinde mühürlü kağıt var ya, ondan. O mühür adama kuvvet verir.

Zavallı. Öğretmenlik de kolay değil anlaşılır.

Sen kolay mı sanıyordun? Sirtında taşıdığı yüke bak. Öğretmen değil de bir bey'in hizmetçisi sanki.

Bir de kalkmış yukardan atıyor.

Böyle konuşarak atlarını çevirip uzaklaşırlardı.

Bir gün, köyün arkasındaki dağın eteğinden topladığımız tezekleri çuvallarla taşımaya gitmiştik yine; tepeyi tırmanıp öğretmenin eski ahırda ne yaptığını görmek istedik. Ahır, bey'in malıydı eskiden. Güzün yavrulayan kısıraklarını barındırırdı orada. Hayvanlar, kışı ahırda geçirirdi. Devrimden sonra bey çekip gitmişti. Malları köye kalmıştı şimdi. Kimse kullanmadığı için otlar bürümüşü ahır. Baktık ki, bütün otlar sökülüp bir yana yığılmış, avlu temizlenmiş... Yağmurdan harap olmuş, sıvalan dökülmüş duvar badana edilmiş. Rezelerinden çıkmış çarpık kapı da onarılmış.

Dinlenmek için çuvallarımızı yere bıraktık; o sırada Duyşen çıktı içerden. Tepeden tırnağa boya içindeydi; bizi görünce önce şaşırıldı, sonra gülümsedi.

Yüzünün terini silerek:

Nereden geliyorsunuz; kızlar? diye sordu.

Çuvalların yanında oturuyorduk, utançtan ağzımızı bile açamadık. Utandığımızı anladı Duyşen, gülümseyerek, dostça göz kırptı bize. Bakıyorum, çuvallarınız sizden büyük, dedi. Ama geldiğimize çok sevindim, ne de olsa burası sizin okulunuz. Artık bitti bitecek. Ocağı yeni bitirdim, bacasına bakın... Şimdi kış için yakacak bulmalıyım; bu da zor olmayacak. Her yan kurumuş otlarla dolu. Sonra yere saman koyarız, üstüne oturursunuz. Yakında derslere başlarız. Nasıl, okula gitmek istiyor musunuz? Gelecek misiniz?

Ben, ötekilerden daha büyük olduğum için, konuşmak gereğini duydum:

Teyzem bırakırsa gelirim.

Niye bırakmasın, tabii bırakır. Adın ne senin? Dizimdeki yara izini elimle örterek:

Altınay, dedim.

Altınay... güzel bir ad. Sen de iyi bir kıza benziyorsun.

Öyle güzel gülümsüyordu ki, insanın yüreğine ılık ılık bir şeyler yayılıyordu.

Peki Altınay, dedi, öteki kızları okula sen getirirsin. Anlaştık mı?

Anlaştığ, amca.

Bana ğretmenim de. İçeriği görmek ister miydiniz? Utanmayın, gelin hadi.

İçeri girmeye ekiniyorduk.

Yok, biz artık gidelim, dedik.

Gidin yleyse. Dersler başlayınca görürsünüz. Ben de hava kararmadan gidip biraz daha ot toplayayım.

Eline bir orakla bir parça ip alıp uzaklaştı. Biz de ayağa kalkıp sırtımıza uvallarımızı attık, köye doğru yollandık. Ansızın parlak bir fikir geldi aklıma.

Durun, dedim. Dönüp uvallarımızı okula boşaltalım. Kış için biraz daha yakacak vermiş oluruz.

Sonra da eve elimiz boş dönelim, öyle mi? Sen de ne akıllısın ya...

Gider, biraz daha tezek toplarız.

Olmaz. Geç kalırsam annem kızar.

O gün niye öyle davrandım, bilmiyorum. Belki sadece inatçılık yüzünden, belki de bir çeşit başkaldırma duygusuyla... bebekliğimden

beri davranışlarım, tutkularım dayakla olsun, azarla olsun hep bastırılmıştı. Bu yabancı, içimi ılıtan tatlı gülüşüyle, güzel sözleriyle bir güven duygusu uyandırmıştı bende. Hiç kuşku yok, adım gibi biliyordum artık: benim hayatım, sevinçleriyle, acılarıyla o gün, o davranışla başladı. Kendim bir karar vermiştim o anda, kararımı uygulamaya geçmiştim. Doğru buluyordum yaptığım şeyi, cezalandırılmaktan da korkmuyordum. Arkadaşlarım bir başıma bırakmışlardı beni, ama aldırmadım! Duyşen'in okuluna koşup çuvalı kapının önüne boşalttım, yeniden tezek toplamaya gittim sonra. Kanatlanmış gibi uçuyordum; büyük bir iş yaptığımdan içim hafiflemişti sanki, yüreğim gümbür gümbür atıyordu. Güneş niye bu kadar mutlu olduğumu biliyor gibiydi. Evet, niye böyle koştuğumun farkındaydı: iyi bir iş yapmıştım.

Tepeler arkasından kaybolmak üzereydi güneş; bana kalırsa batmak istemiyordu sanki, beni gözlemek istiyordu. Sararan otları, yaprakları renkten renge boyayarak, kızılaştırarak, pembeleştirerek, morlaştırarak yolumu daha güzel kılıyordu. Uçuşan şeytan tüyleri, pırlıl pırlıl birer alev parçası gibiydi. Yırtık pırtık, yamalı beşmetimin madeni düğmeleri de ışıllı ışıllı. Koştukça koştum; toprağa, gökyüzüne, rüzgara türküler söylüyordu yüreğim:

Bakın bana! Görün işte, nasıl bir insanım ben... Okuma yazma öğreneceğim, okula gideceğim, başkalarını da okula götüreceğim!

Ne kadar koştum, hatırlamıyorum, ama ansızın kendime geldim: tezek yoktu. Garipti, yazın o kadar çok inek otlardı ki burada,

tezekten geçilmezdi. Bütün tezekler uçup gitmişti sanki. Belki de bakılacak yerlere bakmıyordum. Başka yerleri aradım, tezek vardı ama azdı.

Bu gidişle karanlık basmadan çuvalı dolduramayacağım, diye düşündüm.

Korkudan ödüm patlamıştı, sağa sola koşuşup duruyordum.

Çuvalım yarısına kadar dolmuştu daha. Gün ışığı adamakıllı solmuştu artık, yamaçları karanlık basıyordu.

Eve hiç bu kadar geç kalmamıştım. Gece, karanlık kanadını sessiz, ıssız tepelerin üstüne germişti. Çuvalı sırtıma atıp köye doğru koşmaya başladım. Korkuyordum. Her yer öylesine karanlıktı ki, bağırarak, ağlamak geliyordu içimden; ama Duyşen'i hatırlayıp göz yaşlarımı tuttum. Arkama bile bakmadan yoluma devam ettim. Soluk soluğa vardım eve; kan ter içindeydim; elbiselerim toza toprağa bulanmıştı. Ocağın önünde oturmakta olan teyzem, kaşlarını çatarak yerinden kalktı, yanıma geldi. Kötü, zalim bir kadındı.

Niye geciktin? diye bağırdı.

Ben daha ağzımı bile açmamıştım ki, sırtımdan çuvalı kaptığı gibi yere fırlattı.

Bütün gün bula bula bunu mu buldun?

Sonradan öğrendiğime göre, arkadaşlarım her şeyi anlatmışlar.

Seni kömür suratlı! Okulda ne işin var? Dilerim, okul yollarında geberesin!

Kulağımdan tutup birkaç kere vurdu başıma.

Serseri! Elin kurdundan ev köpeği olur mu hiç? Başkalarının çocukları evde kalıp annelerine yardım eder, bu dağda bayırda dolaşıyor.

Okula gitmeyi gösteririm ben sana! Seni o ahırın yanında bir yakalarsam bacaklarını kırarım! Okula gitmek neymiş, anlarsın o zaman!

Hiçbir şey demedim, bağırmanın çalıştım. Sonra, yaktığım ocağın önünde otururken sessizce ağladım. Üzüntülü olduğumu anlayınca hep kucağıma çıkan tekir kediyi okşadım durdum. Teyzem beni dövdüğü için ağlamıyordum, alıştım buna, okula göndermeyeceği için ağlıyordum.

İki gün sonra, sabahleyin erkenden köpekler havlamaya başladı köyde, bağırıp çağrılmalar duyuldu. Duyşen ev ev dolaşıp çocukları topluyor, okula götürüyordu. O sıralarda sokak diye bir şey yoktu; kerpiç evler düzensizce dağılmıştı. Herkes canının istediği yere kurmuştu evini. Duyşen, çevresinde çocuklarla, kapı kapı dolaşyordu.

Bizim ev, köyün en ucundaydı. Teyzemle buğday öğütüyorduk, amcam öğütülmüş buğdayları pazara götürmek üzere hazırlanıyordu. Ben bir yandan işimi yapıyor, bir yandan da Duyşen'i gözlüyordum. Bizim eve kadar gelmeyecek diye ödüm kopuyordu. Biliyordum, teyzem okula gitmeme izin vermeyecekti, ama Duyşen gelsin, nerede oturduğumu görsün istiyordum. Bizim eve uğramadan dönüp gidecek diye ödüm kopuyordu.

Ben bunları düşünürken Duyşen çıkageldi. Teyzemi selamladı:

Günaydın! Tanrı yardımcın olsun! O olmazsa biz oluruz. Bak, ne kadar kalabalığız.

Bir şeyler mırıldandı teyzem, amcam ise öğretmenin yüzüne bile bakmadı.

Duyşen aldırmadı hiç. Avlunun ortasında duran bir kütüğün üstüne çöktü, cebinden kağıt kalem çıkardı.

Bugün okul başlıyor. Kızınız kaç yaşında?

Teyzem cevap bile vermeden işine devam etti, adamakıllı kızmıştı. Besbelli, tek kelime söylemeyecekti. Ne olacaktı şimdi? Duyşen bana bakıp gülümsedi, yine ılık ılık bir şeyler yayıldı içime.

Kaç yaşındasın; Altınay? diye sordu. Cevap vermeye cesaret edemedim. Teyzem:

Onun kaç yaşında olduğundan sana ne? dedi. Zaten sen kimsin bir kere? Daha okula gidecek yaşa gelmedi. Bırak bunun gibi piçleri, anasıyla babasıyla oturan çocuklar bile okuma yazma öğrenmiyor. Toplayacağın kadar çocuk toplamışsın, onları götür okula. Burada işin yok!

Duyşen ayağa kalkarak:

Nasıl oluyor da böyle konuşabiliyorsun? diye bağırdı. Yetim kaldıysa suç onda mı? Yoksa, yetimlerin okuma yazma öğrenmesini yasaklayan bir yasa mı var?

Senin yasaların bana vızgelir. Ben kendi yasalarımı yürütürüm burada, senden emir alacak da değilim!

Hepimiz aynı yasalara boyun eğeceğiz. Belki bu kıza senin ihtiyacın yok, ama bizim, devletin, var! Karşı koyarsan cezayı çekersin. Teyzem kollarını sıvayarak ayağa kalktı:

Şuna bakın, şu serseriye bakın! Bu piç kimden emir alacak, söyle bakalım. Karnını kim doyuruyor onun? Onu kim doyuruyor? Sen mi, ben mi? Evsiz barksız piçin biri bu... senin de evin barkın yok zaten...

Eğer ortaya amcam çıkmasaydı tartışma nasıl sonuçlanacaktı, bilmiyorum. Teyzem bir kocası olduğunu unutturdu hep, her işe

burnunu sokardı; bu da çok kızdırdı amcamı. Öyle ya, evin efendisiydi; ara sıra teyzemi döverdi. Şimdi de öfkeden kıpkırmızı olmuştu yüzü.

Kapa çeneni karı! diye bağırdı. Sen kim oluyorsunda kendi başına karar veriyorsun, benim yerime konuşuyorsun? Her işe burnunu sokma. Sana gelince Taştıbeg'in oğlu, al şu piçi götür, okuma mı öğreteceksin, kemiklerini mi kıracaksın, ne halt edersen et. Hadi, basın bakalım. Defolun!

Teyzem bağırmaya başladı:

Demek okula gönderiyorsun onu. Evde kim yardım edecek bana? Soruyorum, kim edecek?

Kes sesini! diye bağırdı amcam; teyzemi susturdu.

Her karanlık bulutta bir beyaz nokta bulunur derler. Okula böyle başladım işte.

Sınıfa ilk girdiğimizde, Duyşen yere, samanların üstüne oturmamızı söyledi; sonra hepimize birer defter, birer kalem, birer de tahta parçası verdi.

Tahtaları dizinizin üstüne koyun, dedi. Onun üstüne de defterleri koyarsınız. Böylece daha kolay yazarsınız.

Sonra, duvara astığı bir resmi gösterdi. Bir Rus'un resmiydi bu. Bu Lenin'dir, dedi.

O resmi hiç unutamayacağım. Nedendir, bilmiyorum, sonradan hiç rastlamadım o resme. Aklımda hala Duyşen'in resmi olarak kalmış. O resimde bir kaput giymişti Lenin, yorgun bir yüzü vardı, sakalı sivriydi. Yaralı kolu askıya alınmıştı; kasketi arkaya kaykılmıştı. Durgun, rahat bir bakış vardı keskin gözlerinde.

Duyşen, resmi epeydir yanında taşıyordu anlaşılan. Bildiğimiz afiş kağıtlarına basılmıştı, kenarları köşeleri iyice yıpranmıştı. Sınıfın duvarlarında bu resimden başka bir şey yoktu.

Duyşen:

Okuma yazmayı, sayı saymayı öğreteceğim size, dedi. Harflerin, rakamların nasıl yazıldığını göstereceğim. Bildiğim ne varsa hepsini öğreteceğim.

Bildiği ne varsa hepsini öğretti. Şaşılacak derecede sabırlıydı. Kalemin nasıl tutulacağını teker teker gösterdi hepimize; bu arada, anlamadığımız sözler de söyledi.

Şimdi düşünüyorum da, Duyşen şaşırtıyor beni. Elimizde bir alfabe bile yoktu üstelik öğretmenimiz ne gramer biliyordu, ne öğretme yöntemi. Böyle şeylerin varlığından bile habersizdi.

Güdüleriyle davranarak, öğrenmemiz gereken şeyleri, öğretebildiği kadar öğretti bize. Ama hevesi, coşkunluğu da boşa gitmedi, buna eminim.

Umduğundan büyük şeyler başardı Duyşen. Evet, büyük şeyler başardı, çünkü, duvardaki yarıklarından karlı tepelerin görüldüğü o eski kerpiç ahırda bir şeyler öğrenmeye çalışan bizlerin, biz Kırgız çocuklarının, o zamana kadar köyün dar çizgileri içinde kapanıp kalmış çocukların, yeni, değişik, güzel bir dünya açılmıştı önlerinde. Moskova'nın, Lenin'in yaşadığı şehrin, Taşkent'den bile büyük olduğunu o sınıfta öğrendik, dünyada Talas Vadisi kadar büyük denizler olduğunu o sınıfta öğrendik; dağlar kadar kocaman gemilerin o denizlerde yüzdüğünü o sınıfta öğrendik. Çarşıdan satın alınan petrolün yeraltından çıkarıldığını o sınıfta öğrendik. Gün gelecek, çocuklar geniş pencerele büyük, beyaz okullarda okuyacaklar, sıraların üstünde oturacaklardı.

Alfabeyi kıvırmaya başlayınca ilk olarak Lenin kelimesini yazdık. Artık sözlüğümüzde bey gibi, ırgat gibi, Sovyetler gibi kavramlar da vardı. Duyşen söz verdi: ders yılı bitmeden bize devrim kelimesinin nasıl yazıldığını öğretecekti.

Her ayın sonunda gider, rapor verirdi. İki üç gün görünmezdi. Çok özlerdik onu. Ağabeyim olsa o kadar özlemezdim. Teyzem başka bir işle uğraştığı zamanlar evin arkasına sığışır, yolunu gözlemeye başlardım Duyşen'in. Onu, içimi ılıtan gülümseyişini görmek, ışıklı

sözlerini duymak nasıl sevindirirdi beni!

Öğrencilerin en büyüğü bendim. Belki bu yüzden, en çabuk ben öğreniyordum; ama tek sebep bu değildi. Duyşen'in söylediği her kelime, yazdırdığı her harf benim için kutsaldı. Onun öğrettiklerini kavramaktan daha önemli bir şey yoktu hayatta. Verdiği defteri hazine

gibi saklıyor, harfleri orağın ucuyla yere, kömürle duvara bir dal parçasıyla kara yazıyordum. Benim için, dünyada Duyşen'den daha bilgili, daha akıllı kimse yoktu.

Kış yaklaşıyordu.

İlk kar yağıncaya kadar, dağın eteğinde, çakıl taşlarının üstünden gürültüyle akan dereyi geçerdik okula gitmek için. Kar yağdıktan sonra da geçerdik tabii, ama zor olurdu. Buz gibi su ayaklarımızı dondururdu. En çok küçüklerin canı yanardı; gözleri yaşla dolardı. Duyşen, biri sırtında biri kollarında, her keresinde iki çocuk taşıyarak hepsini karşı kıyıya geçirirdi.

Bütün bunlar inanılmaz geliyor şimdi bana. Herkes, ya bilgisizlikten, ya aptallıktan, Duyşen'e gülerdi. En çok da kışı dağlarda geçirip arada bir değirmene inen zenginler alay ederdi onunla.

Başlarında kalpakları, sırtlarında kürklü ceketleri, sıırım gibi atlarının üstünden Duyşen'in çocukları taşımalarına bakarlardı. Öğretmeni gösterirlerdi gülerek.

Şuna bak, derlerdi, nasıl olmuş da bugüne kadar görmemişim şu herifi. Daha önce görseydim, kuma diye alırdım!

Kahkahadan kırılarak, üstümüze su ve çamur sıçratarak yollarına devam ederlerdi sonra.

Ah, arkalarından nasıl koşmak isterdim onların. Atların yularına yapışıp sinsi yılışık suratlarına doğru:

Öğretmenimiz için nasıl böyle konuşursunuz? Aptal insanlarsınız siz, kötü insanlarsınız! diye bağırısam öyle rahatlayacaktım ki... Ama küçük bir kızın sözlerine kim kulak asardı? Gözlerimin acı yaşlarını içime akıtarak kalakalırdım olduğum yerde. Duyşen onların sözlerini duymazlıktan gelirdi; hiç aldırmazdı. Üstelik, söylenenleri unutturmak, bizi güldürmek için komik şeyler anlatırdı.

Epeyce çalıştı ama olmadı... Köprü kurmak için kereste bulamadı Duyşen. Bir gün, bütün çocukları karşı kıyıya geçirdikten sonra benimle birlikte derenin yanında kaldı; taşlardan bir geçit yapmaya çalıştık.

Köylüler isteseler yarım saat içinde bir köprü kurabilirlerdi çocukları için, dereye iki üç ağaç devirseler bu iş biterdi. Ama yapmadılar, okulu ciddiye almıyorlardı o günlerde, Duyşen'e de delinin biri diyorlardı...

Evet, onlara kalırsa delinin biriydi Duyşen, çocuklarla oyalanıyordu. Okuma yazma mı öğretmek istiyordu onlara, öğretsin di... yeter ki işlerini aksatmasındı çocuklar. Böyle düşünüyordlardı. Altlarında atları vardı, ihtiyaçları yoktu köprüye. En az kendileri kadar iyi bir insan olan bu delikanlının vaktini niye öğretmenlik etmekle geçirdiğini, üstelik bunu niye canla başla, inatla, her çeşit zorluğa, küçümsemeye, alaya katlanarak yaptığını anlamıyorlardı.

Taştan geçidi yaptığımızda yerde kar vardı; su öyle soğuktu ki insanın soluğu kesiliyordu. Duyşen nasıl dayandı buna, bilmiyorum... yalınayaktı, bir an bile durmadan çalıştı. Suyun dibine bastıkça, çakıl taşları ayaklarımızı cayır cayır yakıyordu. Derenin tam ortasındaiken iki bacağıma birden kramp girdi. Acıdan kıvrılıp kaldım oracıkta; iki büklüm oluvermiştim, doğrulamıyordum. Gittikçe suya gömülüyordum...

Koşarak geldi Duyşen, beni kollarına alıp kıyıya taşıdı. Yere kaputunu serip üstüne oturttu. Masmavi kesilmiş incecik bacaklarımı, buz gibi ellerimi ovdu.

Büyük bir ilgiyle:

Kaputuma sarılıp biraz dinlen, Altınay dedi... Geçidi ben kendim yaparım.

Sonunda geçit tamamlandı. Duyşen sudan çıkıp çizmelerini giydi; kaputuna sarınarak bana baktı, gülümsedi.

Biraz dinlendikten sonra:

Nasılsın Şimdi, ısındın mı? diye sordu. Al Şu kaputu da sarın. Sonra ekledi:

O gün kapıya tezekleri sen mi bırakmıŐtı, Altınay?Evet, diye cevap verdim.

Dudaklarının köŐesine incecik bir glmsemi iliŐiverdi.

Ben de öyle düŐünmüŐtüm zaten, demek istiyordu sanki.

Hatırlıyorum, kıpkırmızı olmuştu yüzüm, tezeğin bırakılmasını unutmamıŐtı demek. Mutluydum, yedi kat gökte uÇuyordum. Duyşen sevindiğimi anladı.

Gözleriyle beni okŐayarak:

Benim temiz yavrum, duru kaynağım, dedi. Ne kadar da akıllısın...
Ah, seni Şehre, okumaya bir gnderebilsem! Büyük bir insan olurdun!
Dönüp kıyıya doğru bir adım attı.

Gözlerimin nnde Şimdi: gürültülü derenin kıyısında durmuş; ellerini başının arkasında kavuŐturmuŐ; parlayan gözleriyle, tepelerden gelen rüzgarın kovaladığı beyaz bulutlara bakıyor...

O anda ne düşünüyordu acaba? Beni şehirdeki okula göndermeyi mi?
Ben onun kaputuna sarınmış şunları düşünüyordum:

Keşke ağabeyim olsaydı Duyşen! kollarına atılıp ona sarılır,
gözlerimi yumar, en tatlı sözleri söylerdim kulaklarına. N'olursun
Tanrım Duyşen ağabeyim olsun!

İnceliği, iyiliği, geleceğimizi düşündüğü için hepimiz seviyorduk
öğretmenimizi. Küçüktük ama onun bu erdemlerinin farkındaydık.
Yoksa her gün o uzun yolu alır mıydık? Rüzgarda, karların arasında
bata çıka, soluk soluğa tırmanır mıydık o tepeyi? Kendi isteğimizle
geliyorduk okula. Gidip o soğuk ahırda donmamız için kimse
zorlamıyordu bizi. Okul öylesine soğuktu ki, birbirimizin yüzüne,
ellerine, elbisesine hohlasak, hohladığımız yer hemen buz tutuyordu.
Bazılarımız oturup Duyşen'i dinlerken ocağın yanında sırayla
ısıniyorduk.

O soğuk sabahların birinde (Ocak ayının son günleriydi) Duyşen her
zamanki gibi bizi almaya geldi. Sessizdi, düşünceliydi; kaşları
çatılmış, yüzü kararmış; demir gibi kaskatı kesilmişti. Hiç böyle
görmemiştik öğretmenimizi. İşin içinde bir iş olduğunu anladık,
sessizce ardından gittik onun.

Yoldaki kar tabakası kalınsa Duyşen önden giderdi hep; ben
Duyşen'in arkasından giderdim, öteki çocuklar da benim arkamdan
gelirlerdi. O sabah da önden gitti öğretmenimiz, geceleyin dağın

eteğine karlar yağılmıştı çünkü. Bir insanın sevinçli mi üzüntülü mü olduğu arkasından bile belli olur bazen. O gün de öyle oldu: öğretmenimizin kederli olduğunu hemen anladık. Başını önüne eğmişti, zorlukla sürüyordu ayaklarını. O yürüyüşünü hala hatırlarım: tek sıra olmuş, tepeyi tırmanırken Duyşen önümde, kamburu çıkmış, siyah kaputuyla gidiyordu; yukardaki tepeler dinlenmek için çökmüş develere benziyordu, rüzgar hörgüçlerinin tozunu alıyordu sanki; yüksekte, çok yükseklerde, soğuk, beyaz gökte tek başına siyah bir bulut sallanıyordu.

Sınıfa girip samanların üstüne oturduğumuz zaman, Duyşen her sabah gidip yaptığı gibi ocağı yakmadı.

Ayağa kalkın, dedi bize. Kalktık.

Başlarınızı açın.

Kasketlerimizi çıkardık; o da çıkardı kasketini. Ne demek olduğunu bilmiyorduk bunun. Kısık bir sesle:

Lenin öldü, dedi. Onun yası tutuluyor şimdi.

Sınıfımızı sessizlik kapladı. Okul, karların altına gömülmüştü sanki. Duvarlardaki yarıklardan giren rüzgarın sesi duyuluyordu. Sanki üstlerine kar tanecikleri düşüyormuş gibi hışırdayan samanların sesi duyuluyordu.

Gürültülü şehirlerin sessizlikle örtüldüğü, yerleri sarsan fabrikaların sustuğu, trenlerin raylar üstünde kalakaldığı o yaslı saatte, biz, insanlar içinde küçücük insanlar, ufak bir topluluk, başımızda öğretmenimizle, okul denilen o soğuk ahırda yas tuttuk.

Koluyla gözlerinin yaşını sildi Duyşen.

Ben Parti'ye yazılmaya gidiyorum, dedi. Üç gün sonra dönerim. O üç gün, hatırladığım kış günleri içinde en korkunç olanlarıydı.

Tabiat, büyük bir insanın bıraktığı boşluğu doldurmaya çalışıyordu sanki. Rüzgar, yarıların arasında uluyordu durmadan, tipi dinmiyordu, kırağılar madeni bir sesle tınılıyordu... Tabiat azmıştı; rüzgar kaldırıp kaldırıp yere vuruyordu karları.

Köyümüz, tepeleri kara bulutlarla örtülü dağların eteğinde sessizce yatıyordu. İncecik dumanlar yükseliyordu bacalardan. İnsanlar evlerinden dışarı çıkmıyorlardı. Üstelik, kurtlar da inmişti köye. Gündüzleri yollarda dolaşüyor, geceleri evlere kadar sokulup güneş doğuncaya kadar uluyorlardı.

Aklıma öğretmenimiz geldikçe üzüliyordum; hava öylesine soğuktu ki...

Duyşen'in sırtında ise siyah kaputundan başka bir şey yoktu. Geleceği gün, tedirginliğim daha da arttı. Kötü bir olayı sezmiştim sanki.

Fırsat buldukça evden sıvışıyor, gözlerimi ıssız, karlı bozkıra dikiyordum. Ama bir tek canlı varlık bile yoktu ortalıkta.

Ah, öğretmenim, neredesin? Yalvarırım, çabuk gel! Seni özledik, öğretmenim. Duyuyor musun beni? Seni özledik! Ama bozkır cevap bile vermiyordu bana. Nedendir bilmiyorum, sessizce ağlıyordum.

Sık sık evden çıkmam teyzemi kızdırmıştı. Yumruğunu sıkarak:

Ne diye öyle arada bir kapiya doğru koşuyorsun? diye bağırdı. Otur oturduğun yerde, yününü eğir. Dışarda donup gebereceksin! Bir daha çıktığını görürsem karışmam!

Hava kararmaya başlamıştı bile; Duyşen'in dönüp dönmediğini bilmiyordum. Bu da çıldırtıyordu beni. Bir an, bugüne kadar hiç gecikmediğine göre mutlaka dönmüştür, diyordum kendi kendime. Bir

an sonra kuşkuya kapılıyordum yine: Duyşen üzüntülüydü; akli başında değildi; ağır ağır güçlkle yürüyordu; ya bir de tipide yolunu şaşırdıysa... Kendimi işe veremiyordum, parmaklarımın hepsi başparmak kesilmişti sanki, yün durmadan kopuyordu. Yün koştukça da teyzem küplere biniyordu:

Senin nen var bugün? Elin el değil, tahta! Sonunda sabrı tükendi: İnce hastalıklar götürsün seni! Al şu torbayı, Saykal nineye bırak.

Sevinçle ayağa fırladım. Duyşen, Saykal ninenin evinde kalırdı. Saykal'la kocası Kartanbay ana tarafından uzaktan akraba olurlardı bana. Sık sık gider görürdüm onları, bazen gece yatısına bile kaldığım olurdu. Teyzem bunu hatırladı belki; belki de ona bu sözleri Tanrı söyledi.

İnsan kıtlıkta nasıl çavdardan bıkar, ben de öylesine bıktım senden! Onlarda kal bu gece. Hadi defol, sabah olmadan da eve döneyim deme!

Dışarı fırladım. Rüzgar, şamanlar gibi uluyordu bir an kesiliyor, sonra avuç avuç kar fırlatıyordu adamın yüzüne. Torbayı koltuğumun altına sıkıştırdım, karda taze at izlerini takip ederek köyün öteki ucuna koştum. Kafamda bir tek düşünce vardı: Duyşen dönmüş müydü? Dönmemişti. Öylesine soluk soluğa girdim ki eve, zavallı Saykal ninemin ödü koptu.

Ne var? diye bağırdı. Niye o kadar koştun. Bir şey mi oldu?

Yok; bir şey yok. Torbanı getirdim. Bu gece burada kalayım mı?

Tabii, yavrum. Seni yaramaz, ödümü kopardın! Epeydir geldiğin yoktu. Gel, ateşin önüne otur, donmuşsun.

Biraz et pişir de çocuğun karnını doyur, dedi Kartanbay. Duyşen de nerdeyse gelir.

Pencerenin önüne oturmuş, çizmelerinin pençelerini yeniliyordu.

Şimdiye kadar çoktan gelmiş olması gerekirdi. Ama merak edecek bir şey yok, gece olmadan gelir. Bizim ihtiyar katır eve dönüleceğini anladı mı dörtnala koşmaya başlar.

Gece usul usul geldi, pencereye yerleşti. Yüreğim tetikteydi, dışarda ne zaman bir köpek havlasa ya da biri konuşsa, çarpıntısı hemen duruyordu. Duyşen'den hiç haber yoktu. Neyse ki, Saykal nine konuşkandı, beklemek daha kolay oluyordu onun yanında.

Duyşen'i epeyce bekledik. Geceyarısı, Kartanbay yatmaya karar verdi.

Yatakları ser bakalım, dedi Saykal nineye. Anlaşılan bu gece gelmeyecek. Geç oldu artık. Memurların işleri başlarından aşkındır; yarına kalmıştır Duyşen'in işi. Yoksa şimdiye kadar çoktan gelirdi. Sonra yattı.

Ocağın arkasına, köşeye bir yatak da benim için serdiler. Ama uyuyamadım. Kartanbay durmadan öksürüyor, dualar mırıldanarak bir yandan bir yana dönüyordu.

Benim ihtiyar katır ne alemdedir acaba? diye mırıldanıyordu. Kimse kimseye bedavadan bir tek saman çöpü vermiyor. Cebinde paran olsa bile satın alacak çavdar bulamıyorsun...

Çok geçmeden uyudu. Şimdi de rüzgar uyutmuyordu beni. Çatıyı sarsıyor, samanları hışırdatıyor, kaba eliyle camlara vuruyordu. Duvarların arkasında karları yerden yere çaldığını duyuyordum. Kartanbay, Duyşen'in iyi olduğunu, merak etmememizi söylemişti gerçi; ama içim rahat değildi yine de. Öğretmenimi bekliyordum karanlıkta, yalnız onu düşünüyordum... rüzgarlı, bembeyaz bozkırda bir başınaydı şimdi. Dalmışım; ansızın irkilerek uyandım. Yerden yükselen bir uluma gitti, göğe takılıp kaldı. Kurtlar! Bir tane değil, bir sürü kurt. Birbirlerini çağırarak toplanıyorlardı. Sesleri birleşiyor, rüzgara karışarak uzaklaşıyor, yaklaşıyordu. Zaman zaman kapının önünden geliyordu ulumaları.

Saykal nine:

Tipi yüzünden uluyorlar, diye fısıldadı.

Kartanbay bir şey demedi önce; ulumaları dinliyordu.

Yok yok, birinin peşindeler. Ya bir adamın, ya da bir atın.

Dinleyin bakın... İnşallah Duyşen'in peşinde değildirler. O sersem delikanlı hiçbir şeyden korkmaz çünkü.

Heyecanla ayağa kalkıp kürklü ceketini giydi. Işığı yak kadın!

Çabuk ol!

Saykal'la ben, korkuyla fırladık. İhtiyar kadın bir an içinde

lambayı yaktı. Tam o sırada uluma kesildi, bir şey olmamış gibi sessizliğe büründü her yer.

Allah kahretsin, saldırdılar! diye bağırdı Kartanbay.

Eline bir sopa geçirip kapıya fırladı; o anda köpekler havlamaya başladı dışarda. Biri pencerenin önünden geçip kapıyı yumrukladı. Odaya bir buhar bulutu girdi önce. Sonra Duyşen'i gördük. Soluk soluğa içeri daldı; kül gibi olmuştu yüzü. Duvara koştu. Tüfek, dedi. Ama biz, bir şey anlamayacak kadar heyecanlıydık. Gözlerim karardı; iki ihtiyarın sisler arasında konuştuğunu duyar gibi oldum:

Kara koyun kurban olsun sana, ak koyun kurban olsun!

Sahiden sen misin bu?

Tüfek, diye tekrarladı Duyşen... Bir tüfek verin bana!Tüfeğimiz yok ki... Nereye gidiyorsun?

Kartanbay da, Saykal da, Duyşen'e yapışmışlardı; bırakmak istemiyorlardı onu.

Bir sopa verin öyleyse. İhtiyarlar yalvarmaya başladılar:

Bırakmayız seni. Biz sağ oldukça bir yere gidemezsin! Önce bizi öldürür, sonra gidersin!

Ansızın dizlerimin bağı çözüldü; tek kelime bile söylemeden yere yığıldım.

Kamçısını bir köşeye fırlatarak derin derin içini çekti Duyşen.

Tam da kapının önünde kıstırdılar beni, dedi. Katır dörtnala gidiyordu, peşimize kurtlar düştü. Köye kadar geldi hayvancağız, az ötede tökezleniverdi. Üstüne saldırdılar.

Kartanbay, Duyşen'i yatıştırmaya çalışarak:

Katıra aldırma; sen kurtuldun ya, ona bak, dedi. Katır tökezlenmeseydi sen de kurtulamazdın... Tanrıma şükürler olsun. Çıkar elbiselerini de ateşin önüne otur. Dur da çizmelerini çekeyim. Kadın, yiyecek bir şeyler ısıt hadi.

Birlikte, ateşin önüne oturdular. Kartanbay içini çekerek:

Alinyazımızda bu da varmış, dedi. Yola niye bu kadar geç çıktın? Toplantı sandığımdan da uzun sürdü. Parti'ye yazıldım. İyi. Ama yola yarın sabah da çıkabilirdin. Seni sopayla kovalayan mı vardı?

Çocuklara, bugün döneceğime söz verdim, dedi Duyşen. Yarın sabah okula gelecekler. Kartanbay öfkeli öfkeli söylenmeye başladı:

Sersemi bak! Duyuyor musun, kadın, bak ne diyor... Bacak kadar piçlere verdiği sözü tutmak için canını tehlikeye atmış! Nasıl,

beğendin mi? Ya canını kurtaramasaydın, o zaman ne olacaktı? Bırak saçma saçma konuşmayı.

Benim işim bu, benim görevim. At için üzüldüm. Hep yayan giderdim, keşke yine yayan gitseydim. Kalkıp atını aldım senin, kurlara parçalattım...

Aldırma. Canı cehenneme, dedi ihtiyar. Senin hayatını kurtardı ya, ona bak! Bugüne kadar hep atım mı vardı sanki? Benim için üzülme sen, ben başımın çaresine bakarım. İlerde, bakarsın bir at daha alırım.

Saykal ağlamaklı bir sesle:

Doğru söyledin, dedi. Bir at daha alırız... Al oğlum, soğutmadan ye şunu.

Sustular. Kartanbay, ateşi karıştırarak, düşünceli düşünceli:

Seni anlamıyorum, Duyşen, dedi. Kafasız bir adam değilsin, hatta akıllısın. Ne diye okulla çocuklarla uğraşıp duruyorsun? Daha iyi bir iş mi yok dünyada? Gidip bir zengin yanında çobanlık etsen bolluk içinde yaşarsın...

Biliyorum, benim iyiliğimi istiyorsun. Ama bu çocuklar büyüyünce senin benim gibi birer insan olsun istiyorsan okulun da, eğitimin de gereği yok tabii. Ama devlet nasıl gelişir o zaman? Bütün güçlülere bunun için göğüs geriyorum işte. Daha iyi bir öğretmen olsaydım

başka bir şey istemezdim...

Onların konuşmalarını dinlerken uzaklardan, uzaklaştığım yerlerden yavaş yavaş döndüm odaya. Önce bir düş gibi geldi bu. Duyşen'in sağ salim karşımda olduğuna inanamadım. Sonra bahar selleri gibi güçlü dayanılmaz bir sevinç dalgası kapladı gövdemi; hıçkırıldım. Kimseler benim kadar sevinemezdi. Her şey yok oluvermişti birden: kerpiç kulübe, tipi, Kartanbay'ın tek atını parçalayan kurtlar... Hepsi yok olmuştu! Kafamı, yüreğimi, bütün gövdemi bir mutluluk kaplamıştı... inanılmaz, sonsuz, ışık gibi ölçüsüz bir mutluluk.

Hıçkırıklarımı kimse duymasın istiyordum. Ama Duyşen duydu. Ocağın arkasında ağlayan kim? diye sordu.

Altınay, dedi Saykal; çok korktu, ondan ağlıyor. Altınay burada mı? Ayağa fırlayıp yanıma koştu. Duyşen. Diz çöktü; omuzlarıma dokunarak:

Nen var, Altınay? Niye ağlıyorsun? dedi.

Duvara dönüp kendimi iyice bıraktım; hüngür hüngür ağlamaya başladım.

Ağlama yavrum. Niye korktun öyle? Bak, koca bir kız oldun artık, ağlamak hiç yakışmıyor sana... Yüzüme bak.

Boynuna sarıldım onun; göz yaşlarıyla ıslanmış ateş gibi yüzümü yanaklarına bastırdım. Durmadan hıçkırıyordum. Sevinçten kendimi tutamıyordum.

Kartanbay kilimin üstünden kalktı. Korkmuştu biraz.

Galiba yüreği yerinden oynadı bunun, dedi. Gel buraya kadın, birkaç dua oku. Çabuk ol.

Hepsi çevremde dolanmaya başladı. Saykal büyülü sözler söyledi, yüzüme soğuk su, sonra da sıcak su serpti. Göz yaşları benim yaşlarıma karışıyordu.

Evet, anlatılmaz bir sevinç yüzünden yerinden oynamıştı yüreğim. Duyşen yatağımın yanına oturdu, ben rahatlayıp uyuyuncaya kadar ateş gibi alnımı okşadı soğuk elleriyle...

Kış dağların öteki yanına geçti. Bahar, mavi bulutlarını önüne katmıştı bile. Eriyen karlarla kabarmış tepelerden, ılık rüzgarlar esiyordu.

Toprağın taze süt kokusuna benzeyen güzel kokusunu taşıyorlardı. Dağlardaki buzlar çözüldü, dereler gürül gürül akan, yollarındaki her şeyi yıkan, türküleriyle yataklarını dolduran birer ırmak oldu.

Genç kızlığımın birinci baharıydı bu. O zamana kadar gördüğüm baharların en güzeliydi. Bir dağa çıksanız, altınızda bahar

dünyalarının en sevimlisini görüyordunuz. Kollarını açmıştı bahar, gümüş bir peçeteyle örtülmüş bozkıra yuvarlanıyordu. Uzaklarda, kilometrelerce ötede, eriyen göllerin mavisi, atların kişnemesi, kanatlarında beyaz bulutlar taşıyan leyleklerin uçuşu vardı. Nereden geliyordu leylekler, hüznü sesleriyle nereye çağırıyorlardı insanı? Baharın gelişiyi birlikte, hayat daha eğlenceli olmuştu. Yeni oyunlar yaratıyor, yaşama sevinciyle gülüyor, okuldan çıkınca birbirimizi kovalayarak eve koşuyorduk. Teyzem bu kadar sevinçli oluşuma içerliyor, beni azarlamak için hiçbir fırsatı kaçırmıyordu:

Oyun oynayacak yaşta mısın sersem? Evlenme vaktin bile geldi. Senin yaşındaki kızların hepsi ev bark sahibi oldular, çoluk çocuğa karıştılar. Bir de kendine bak... Bütün vaktini okulda geçiriyorsun.

Ama ben seni hale yola koymasını bilirim...

Doğrusu, teyzemin sözlerini ciddiye almıyordum. Onun bu davranışlarına alıştım zaten. Evlenecek yaşta da değildim; o bahar boyum biraz daha uzamıştı sadece, o kadar.

Duyşen gülerek:

Sen daha çocuksun, derdi bana. Saçın başın karmakarışık.

Aldırmazdım bile. Kendi kendime:

Biraz daha büyüyüp gelin olunca, derdim, daha güzelleşeceğim.

Teyzem bile şaşacak güzelliğime. Duyşen, gözlerimin yıldızlar gibi parladığını söylüyor. Yüzüm de temiz bir yüzmüş.

Bir gün, okuldan dönünce, avlumuza iki yabancı atın bağlanmış olduğunu gördüm. Eyerlerine, koşumlarına bakılırsa, dağlardan geliyordu atlar. Dağlılar, değirmene gelirken ya da pazardan dönerken amcamla teyzeme uğrarlardı ara sıra.

Kapının önüne gelmiştim ki teyzemin kahkahasını duydum; olduğum yerde kalakaldım.

Hadi, yüzün gülsün sevgili yeğenim, diyordu teyzem. Küçük kumruyu avucunun içine alınca bana nasıl teşekkür edeceğini bilemeyeceksin.

Sözleri başka seslerle, başka kahkahalarla kesildi. Ama ben içeri girer girmez sustular. Kırmızı suratlı şişman bir adam oturuyordu kilimin üstünde, önüne bir masa örtüsü serilmişti. Terli alnına indirdiği kalpağının altından bir göz attı bana; sonra önüne bakarak boğazını temizledi.

Teyzem yapay bir gülümsemeye karşıladı beni.

Demek döndün canım kızım, dedi. İçeri gel yavrum. Amcam bir başka adamın yanında oturuyordu... İskambil oynuyor, içki içiyor, beşparmak yiyorlardı...

İkisi de sarhoştı, iskambil kağıtlarını yere attıkça başları sallanıyordu. Kedimiz masa örtüsünün üstüne çıktı; ama şişman adam öyle bir tokat attı ki zavallının başına, hayvancağız inleyerek miyavladı, kaçıp bir köşeye saklandı. Zavallı kedi, canı nasıl yanmıştı! Kaçmak istedim, ama nasıl kaçacağımı bilemedim. Neyse, teyzem yardıma koştu.

Canım kızım, dedi. Tencerede yemek var, git de soğumadan karnını doyur.

Sevindim. Ama teyzemin garip davranışı hoşuma gitmemişti, dikkat kesildim:

Birkaç saat sonra adamlar kalkıp atlarına bindiler, dağlara doğru uzaklaştılar. Teyzem yine bağırmaya başladı bana; biraz rahatladım. Herhalde sarhoş olduğu için iyi davranmıştı, dedim.

Bu olaydan birkaç gün sonra, Saykal nine teyzemi görmeye geldi. Avludaydım, ama ihtiyar kadının sözlerini duyabiliyordum. İyi düşündün mü? diyordu Saykal nine. Kızcağızın hayatını mahvedeceksin!

Öfkeli öfkeli bağırarak bir şeyler konuştular; Saykal evden çıktı. Bana hem öfke, hem de acımayla bakarak, tek kelime bile söylemeden gitti. O bakışı bütün keyfimi kaçırmıştı. Ona ne yapmıştım ki bana öyle bakmıştı?

Ertesi sabah okula gidince Duyşen'in de keyifsiz olduğunu gördüm. Üzütüsünü saklamak istiyordu bizden, ama boşunaydı... Benim yüzüme bakmaktan kaçındığı da dikkatimi çekti. Derslerden sonra dışarı çıkarken, beni çağırıldı.

Dur, Altınay, dedi.

Elini omuzuma koyarak sevgiyle baktı bana.

Eve gitme. Gitmeni niye istemiyorum, biliyor musun, Altınay? Damarlarımdaki kan ansızın donuvermişti sanki. Teyzemin aklından geçenleri o anda anlayıverdim.

Ben konuşurum onlarla, dedi Duyşen. Sen şimdilik burada kal. Yanımdan ayrılma.

Korkum yüzümden okunuyordu anlaşılır. İncecik parmaklarıyla çenemden tuttu Duyşen, başımı kaldırdı. Her zamanki gibi gülümseyerek gözlerimin içine baktı.

Korkma, Altınay, dedi. Ben yanımdayken hiçbir şeyden korkma. Okuluna devam et, derslerini yap, başka her şeyi unut. Ne kadar korkak olduğunu biliyorum... Bak ne anlatacağım sana... Komik bir şey hatırlamış gibi güldükten sonra devam etti:

O sabah biz hepimiz uykudayken Kartanbay nereye gitmiş biliyor

musun? Büyücü getirmeye! Caynak'ın ihtiyar karısını.

Döndüğünde, Niye getirdin onu, diye sordum. Biraz büyü yapsın, Altınay'ın yüreği korkudan yerinden oynadı, diye cevap verdi. Kovşu kocakarıyı, en aşağı bir koyun ister şimdi. O kadar zengin değiliz. At da veremeyiz, bir katırımız vardı, onu da kurtlara yedirdik, dedim. Sen o saatte uykudaydın. Kovdum gitti kocakarıyı. Kartanbay bir hafta konuşmadı benimle. Küçük düşürmüşüm onu, öyle dedi. Ama Saykal da, Kartanbay da iyi insanlar. Onlar kadar iyisine kolay kolay rastlayamıyor insan. Hadi, artık eve gidelim, Altınay. Gel.

Cesur olmaya çalışıyordum; ama teyzem gelir de beni döve döve götürür diye korkuyordum. Ellerinden kimse alamazdı beni. Bütün, gece, fırtınanın patlamasını bekleyerek, gözümü bile kırpmadım. Duyşen aklımdan geçenleri biliyordu tabii. Ertesi gün, dikkatimi başka yere çekmek için belki, iki tane fidan getirdi okula. Dersler bittikten sonra, elimden tutarak beni okulun arkasına götürdü. Esrarlı bir havayla:

Yapılacak bir işimiz var, Altınay, dedi. Bu fidanları senin için getirdim. Şimdi onları birlikte dikeceğiz. Onlar büyüyüp güçlendikçe sen de büyüyüp güçlenecek, dünyanın en iyi kadını olacaksın. Temiz bir yüreğin, sağlam bir kafan var. Bilgin olacaksın sen; evet adım gibi biliyorum, bilgin olacaksın. Bu fidanlar da senin gibi genç, senin gibi ince. Onları kendi ellerimizle dikelim, Altınay. Okumak sana mutluluk getirsin, benim sevgili yıldızım...

Fidanlar benim boyumdaydı; mavimsi gövdeleri vardı. Onları tam dikmiştik ki, incecik yapraklara dokunarak, hayat vererek bir rüzgar esti dağlardan. Yapraklar titredi, kavaklar salındı... Gerileyerek, sevinçle:

Bak, ne güzel! dedi Duyşen. Şu ilerdeki kaynaktan bir de su yolu açarız buraya. Göreceksin, kocaman olacaklar! Bu tepede iki kardeş gibi, yan yana duracaklar. İyi insanlar, onları uzaktan gördükçe sevinecek. Hayat da daha değişik olacak o zaman, Altınay. Önümüzde güzel günler var...

Duyşen'in temiz yürekliliği nasıl duygulandırmıştı beni... bunu anlatacak kelimeleri şimdi bile bulamıyorum. Oracıkta durup öğretmenime baktım. Yepyeni gözlerle baktım ona; yüzünün soylu güzelliği, gözlerinin temiz bakışı beni büyülemişti, ellerinin gücünü yeni görüyordum sanki... sanki gülümseyişi ilk olarak ısıtıyordu içimi. Sıcak bir dalga yükseliyordu göğsümden, o güne kadar bilmediğim duygular sarmıştı gövdemi. Ona yaklaşmak istiyordum.

Öğretmenim, bu kadar iyi olduğun için teşekkür ederim sana... Seni kucaklamak, öpmek geliyor içimden, demek istiyordum.

Ama bunu yapacak cesaretim yoktu; o sözleri yüksek sesle söylemeye utanıyordum. Söylesem daha iyi olacaktı belki... Dağların yeni yeşermiş eteklerinden yükselen o tepede, durgun, mavi göğün altında kendi düşlerimize daldık. Üzüntülerimi bir yana atmıştım. Ertesi günü düşünmüyordum bile; iki gündür eve gittiğim

yoktu... yine de, teyzemin beni aramamasına şaşmıyordum. Belki beni unutmuşlardır, diyordum... kim bilir, benimle uğraşmamaya karar vermişlerdi belki. Evet, bu düşünceler tedirgin etmiyordu beni artık; ama Duyşen'i ediyordu.

Köye dönerken:

Üzülme, Altınay, bir yolunu buluruz, dedi. Öbür gün rapor vermeye gideceğim yine. Senden de söz açarım. Belki şehre, okula yollatırım seni.

Gitmek ister miydin?

Ben senin sözünden çıkmam, öğretmenim.

Şehrin nasıl bir yer olduğu hakkında en ufak bir fikrim yoktu; ama Duyşen'in beni şehre göndermek istemesi, yeni düşler kurmama yetti de arttı bile. Başka bir şey düşünemiyordum artık. Bazen korkudan ölecek gibi oluyor, bazen gitmeye can atıyordum.

Ertesi gün okulda, dersler boyunca hayal kurdum: şehirde kiminle kalacaktım, nasıl yaşayacaktım orada? Birisi yatacak bir yer verseydi bana, her şeyi yapardım... odun kırar, su getirir, çamaşır yıkar, evet, her şeyi yapardım.

Dışardaki at sesleri beni kendime getirdi. Öyle hızlı koşuyordu ki

atlar, sanki okulu yerle bir edip gezeceklerdi. Hepimiz irkilerek ayağa kalktık, kulak kesildik.

Duyşen, aceleyle...

Siz işinize bakın, aldırmayın, dedi.

Kapı büyük bir hızla açıldı. Eşikte teyzem duruyordu. Sinsi yüzünde kötü, karanlık bir hava vardı.

Duyşen kapının yanına gitti. Ne istiyorsun? diye sordu.

Ne istediğim seni ilgilendirmez. Kızımı evlendireceğim. Gel buraya, piç!

Üstüme yürümek istedi, ama Duyşen yolunu kesti onun. Büyük bir rahatlıkla, heyecanlanmadan:

Burada yalnız öğrenciler var, dedi. Evlenme çağına gelmiş kimse yok.

Görürüz bakalım. Yakalayın şu piçi. Dışarı çıkarın. Atlılardan birine işaret etti. O gün gördüğüm kalpaklı adamdı bu. Onunla birlikte öteki iki adam da atlarından indiler.

Duyşen olduğu yerde duruyordu.

Şişman adam saldırmaya hazırlanan bir ayı gibi Duyşen'in üstüne yürüdü.

Seni evsiz barksız serseri, diye homurdandı. Kızlarımız senden mi emir alacak? Çekil yolumdan!

Duyşen kollarını gererek kapıda duruyordu hala. Buraya girmeye hakkınız yok. Burası okul, dedi. Teyzem:

Ben dememiş miydim, benim piçi baştan çıkarmış! diye bağırdı.

Şişman adam:

Tükürürüm şimdi okulunun içine! diye uludu. Mosmor kesilmişti. Elindeki kamçıyı salladı.

Ama daha atik davranmıştı Duyşen. Bir tekme attı adamın karnına. Adam inleyerek yere yığıldı. Ötekiler bir anda öğretmenimizin üstüne saldırdılar. Bağırarak yanıma sığındı çocuklar. Eteğime yapışmış öğrencilerle birlikte adamların üstüne atıldım.

Bırakın öğretmenimizi! Vurmayın ona! İşte ben buradayım. Beni götürün, ama öğretmenimize vurmayın! diye bağırdım.

Duyşen döndü. Burnundan oluk gibi kan boşanıyordu. Yüzü öfkeden korkutucu bir hale gelmişti. Kırılmış kapının tahtalarından birini geçirdi eline, sallayarak:

Evlerinize gidin çocuklar. Altınay, kaç! diye bağırdı.

Bağırması çığığa döndü kısa zamanda. Kolu kırılmıştı. Sağlam eliyle kırık kolunu tutarak geriledi; iki adam Duyşen'in üstüne boğalar gibi saldırdılar.

Vur! Vur! Kafasına vur! Gebert!

Kırmızı suratlı haydutla teyzem beni yakaladılar. Saçımdaki kurdeleyi boğazıma geçirerek dışarı sürüklediler beni. Bütün gücümle karşı koydum, kurtulmaya çalıştım. Sınıf arkadaşlarım bir köşeye kümelenmişler, korkuyla bakıyorlardı bana; ağızları açıktı, ama bağırıyorlardı. Duyşen kanlar içinde, duvarın dibine yığılmıştı.

Öğretmenim!

Ama Duyşen artık yardım edemezdi bana. Ayakta bile duramıyordu. Yumrukların altında, sarhoşlar gibi sallanıyordu. Başını kaldırmak istedi; yeniden yeniden vurdular ona. Beni yere fırlattılar; ellerimi bağlamışlardı. O anda Duyşen de kendinden geçti.

Öğretmenim!

Ağzımı tıkayıp bir eyerin üstüne attılar beni.

Kırmızı suratlı adam, daha önce binmişti ata. Elleriyle, gövdesiyle

beni eziyordu. Öteki adamlar da atlarına atladılar. Teyzem, kafama vurarak, yanımda koşuyor, bağııyordu:

Sen istedin bunu! Neyse, artık kurtuluyorum senden! Öğretmeninin de sonu geldi!

Ama sonu gelmemiştı Duyşen'in. Ansızın, umutsuz çığlığını duydum onun:

Altınay!

Güçlkle arkama baktım. Duyşen peşimizden koşuyordu. Her yanı kana bulanmıştı; kocaman bir taş geçirmişti eline... peşimizden koşuyordu. Bütün sınıf, hıçkırarak, haykırarak onu takip ediyordu. Durun haydutlar! Durun! Bırakın onu! Altınay! diye bağııyordu

Duyşen.

Atlılar durdu. Duyşen'i dövmüş olan iki adam, çevresinde dönmeye başladılar onun. Kırılmış kolunu dişleriyle kaldırdı Duyşen, taşı fırlattı.

Boşa gitmişti. İki adam sopalarıyla Duyşen'e vurdular. Öğretmenimiz yere düştü. Çocukların, Duyşen'in üstüne kapaklandıklarını, korkuyla kalakaldıklarını görebildim ancak. Bayılmışım.

Beni nasıl götürdüler, nereye götürdüler bilmiyorum. Garip bir

adırdada buldum kendimi. Gecenin son yıldızları, adırdanın tepesindeki delikten durgun durgun parlıyordu. Solmak üzereydiler. Yakınlarda bir ırmağın akışını, çobanların seslerini duyuyordum. Buruşuk yüzlü bir kadın, kara bir mangalın önüne çökmüştü: Yüzü toprak gibi karaydı.

Döndüm. Ah, bakışımlla öldürebilseydim şu adamı!

Kırmızı suratlı adam:

Hey, kadın, diye seslendi. Uyandır şunu artık.

Kara kadın yanıma yaklaştı; sert, nasırlı eliyle omuzumu kavradı, sarstı. Söyle, aklını başına alsın, dedi adam. Karşı koyarsa üsteleme. Ben ona yapacağımı bilirim.

Çadırdan çıktı. Kara kadın yere çömeldi yine, tek kelime bile söylemedi. Kim bilir, belki de dilsizdi. Soğuk küller gibi ölü olan gözleri, anlamsız anlamsız bakıyordu. Terbiye edilen köpekler vardır hani... sahipleri, ellerine ne geçerse kafalarına indirirler hayvanların; onlar da buna alışırılar, ama bakışlarına bir anlamsızlık gelir... gözlerine baktıkça titrer insan. Kadının cansız gözlerine baktım da, ölüyüm, yerin altında gömülüyüm sandım. İrmağın sesi olmasaydı ölü olduğuma gerçekten inanacaktım. Sular ne güzel çağılıyordu... gürültüyle akıyorlardı. Özgürdüler.

Kötü ruhun Tanrı'nın laneti altında inlesin, teyze! Göz yaşlarımda,

kanımda boğulsun! O gece kızlığımı elimden aldılar. On beş yaşındaydım daha. Bunu yapan adamın çocuklarından da küçüktüm. Üçüncü gece, kaçmayı aklıma koydum. Yollarda beni bekleyen tehlikelere aldırıyordum; yakalansam bile ne çıkardı... öğretmenim Duyşen gibi, soluğum kesilinceye kadar karşı koyardım onlara. Sürüne sürüne, sessizce ilerledim çadırda. Dışarı çıkacaktım ki, girişi örten çadır bezinin bağlı olduğunu gördüm. Çözemedim. Kenarlara baktım; onlar da yere çakılı sopalara sımsıkı bağlanmıştı.

Tek çare elime keskin bir şey geçirip ipleri kesmekti. Karanlıkta küçük bir tahta parçası geçti elime. Umutsuzca yeri kazmaya başladım.

Çadır bezinin altından geçecektim. İmkansız bir şeydi bu; ama artık doğru dürüst düşünemiyordum ki... Sadece bir tek düşünce vardı kafamda: çıkmak ya da ölmek. O adamın horultusunu duymak istemiyordum bir daha; orada tutsak kalmak istemiyordum. Ölürsem dövüşerek ölürüm, özgür ölürüm, diyordum. Onlara boyun eğmeyecektim.

Orospunun biriydim artık. Ah, nasıl tiksiniyorum bu kelimedenden! Kumaydım. Hangi kokuşmuş, çürümüş çağda yaratmışlardı bu kumalığı?

Kim yaratmıştı? Kuma olmaktan, insanın ruhuyla, bedeniyle tutsak olmasından daha küçültücü şey var mı dünyada? Zavallı kadınlar, mezarlarınızdan kalkın! Kızlıkları ellerinden zorla alınmış kadınların,

aşğılanmış kadınların ruhları, kalkın! Kalkın, kötü dünyaları, pis dünyaları titretin! Ben çağırıyorum sizi, ben, sonuncunuz! Ben, başkaldıran kuma!

Bugün bunları söyleyebileceğim aklımdan bile geçmiyordu o gece. Umutsuzluk içinde yeri kazdıkça kazdım. Toprak sertti, kolay kazılmıyordu. Kırık tırnaklarımla, kanayan tırnaklarımla kazdım. Ancak kollarımın geçebileceğı büyüklükte bir çukur kazmıştım ki, şafak söktü. Köpekler havlamaya başladı. Herkes uyandı. Atlar ırmağın karşı kıyısına geçti, uykulu koyunlar geldi. Biri, çadırın iplerini çözmeye başladı dışardan. Yere çakılı sopaları söktü. Kara kadındı bu.

Anlaşılan gitmeye hazırlanıyorlardı. Ansızın, bir gün önce konuşulanlar geldi aklıma: bu sabah yola çıkıp geçiti aşacaklar, yazı geçirmek için dağlara çıkacaklardı. Umutsuzluğum arttı. Oradan kaçmak yüz kere daha zor olacaktı.

Kazdığım çukurun yanından uzaklaşmayı düşünmedim bile. Ne faydası vardı bunun? Kara kadın çukuru, çukurun yanındaki toprak yığnını gördü, ama ağzını açıp da tek kelime bile söylemedi, işine devam etti. Bütün davranışlarında bir kayıtsızlık vardı. Sanki dünyada hiçbir şey ilgilendirmiyordu onu. Kocasını bile uyandırmadı. Ortalığı toplamak için yardım istemedi ondan. Adam, kat kat yorganların kürklerin altında horlayarak tıpkı bir ayı gibi yatıyordu.

Her şey derlenip toparlandı. Ben bir kafes içindeydim sanki; ırmağın

karşı kıyısında atlarını, arabalarını yükleyen insanlara bakıyordum. Üç atlı gördüm birdenbire; birisine bir şeyler sorduktan sonra bizim çadıra doğru gelmeye başladılar. Önce, eşyaların taşınmasına yardım edecekler sandım; ama daha dikkatli bakınca irkildim. İçlerinden biri Duyşen'di; ötekiler ise kırmızı üniformalı iki jandarmaydı. Öylesine şaşırılmışım ki, ağzımı bile açamıyordum. Öğretmenim sağdı demek! Ne güzel! Ama kara bir boşluk vardı içimde: bitmişim, kirlenmişim. Duyşen'in başı sarılıydı; kolu askıya alınmıştı. Yere atlayıp doğru çadıra koştu. Kırmızı suratlı, horlayan haydutun üstünden bütün yorganları çekip aldı.

Kalk ayağa! diye bağırdı.

Adam başını kaldırıp gözlerini oğuşturdu; üstüne saldırmak istedi Duyşen'in, ama jandarmaların tabancalarını görünce çekindi. Duyşen yakasından tutarak ayağa kaldırdı onu; hızla kendisine çekerek yüzünü onun yüzüne yaklaştırdı.

Kanı çekilmiş dudaklarının arasından:

Haydut domuz, diye fısıldadı. Hak ettiğin yere gideceksin şimdi. Yürü.

Adam ileriye doğru bir adım atmak istedi; ama Duyşen parmaklarını yağlı omuzuna geçirdi onun... Adamı tuttuğu gibi savurdu. Öfkeyle bakarak:

Bu kızı ezilmiş, çiğnenmiş bir ot gibi mi görüyorsun? diye bağırdı. Onun hayatını mahvettiğini mi sanıyorsun? Hayır, korkak köpek, mahvetmedin. Senin günün geçti; gün onun günü! Sonun geldi artık! Kırmızı suratlı adamın çizmelerini giymesine izin verdiler; sonra ellerini bağlayıp bir ata bindirdiler onu. Jandarmalardan biri, atın yularından tutuyordu. Öteki arkadaydı. Ben Duyşen'in atına bindim; öğretmenim yanımda yürüyordu.

Biz tam yola çıkmıştık ki, bir çığlık koptu arkamızdan; öyle bir çığlıktı ki bu, bir insanın çıkarmasına imkan yoktu. Kara kadın bağırarak arkamızdan koşmaya başlamıştı. Çılgın gibi, kocasının üstüne atıldı, elindeki taşla kalpağına vurdu.

Sesinin olanca gücüyle:

Al, bu emdiğin kanlar için! diye bağırdı. Köpek! Bu da kara günlerim için! Seni sağ bırakmayacağım!

Evlilik yılları boyunca bir kere bile başkaldırmamıştı belki. Bütün kini, bütün hıncı şimdi ortaya çıkıyordu. Kulakları parçalayan çığlıkları, dar boğazda, kayalarda yankılanıyordu. Eyerin üstünde korkudan sinmiş kocasının üstüne saldırdı; gübre, taş, çamur fırlattı. Bir yandan da bağıra bağıra ileniyordu:

Dilerim bastığın yerde ot bitmesin! Ölümler ortalarda kalsın, gözlerini kuzgunlar oysun! Suratını bir daha görmek kısmet olmasın bana!

Defol, köpek, defol, defol!.

Bir an soluk aldıktan sonra saçları rüzgarda uçuşarak, bağıra bağıra uzaklaştı.

Bir kabus gibiydi bu. Başım dönüyordu; ezilmiştim, yıkılmışım. Duyşen atımı yularından tutmuş götürüyordu. Sarılı başını önüne eğmiş, sessizce yürüyordu.

Sonunda o kötü boğazı arkamızda bıraktık. Askerler epey uzaklaşmıştı bizden. Duyşen atı durdurdu, gözlerinde acıyla yüzüme baktı. İlk bakışıydı bu.

Sana kötülük ettim, seni koruyamadım, Altınay, dedi. Bağışla beni.

Elimi tutup yanağına bastırdı.

Sen bağışlasan bile ben kendimi bağışlamayacağım.

Atın yelesine kapanıp hıçkırmaya başladım. Duyşen yanımda duruyor, tek kelime söylemeden saçlarımı okşuyordu. Ağlamama engel olmaya kalkmıyordu.

Sonunda: Gel, Altınay, gidelim, dedi. Bir şey söyleyeceğim sana. İki gün önce kasabaya indim. Şehre, okumaya gideceksin. Gürül gürül akan duru bir derenin yanına geldik.

Duyşen durdu. Cebinden bir kalıp sabun çıkararak:

Yüzünü yıka, Altınay, dedi. Al şunu, sabunları. İstersen atı otlamaya götürüyüm... sen de elbiselerini çıkarıp bir güzel yıkan. Başından geçenlerin hepsini unut. Bir daha da hatırlama. Yüz, Altınay, kendine gelirsın.

Tamam mı?

Başımı salladım. Duyşen uzaklaşınca, elbiselerimi çıkarıp suya girdim. Dipteki beyaz, mavi, yeşil, kırmızı çakıllar bana bakıyorlardı. Mavi su, bir anda ayak bileklerimi sardı. Avuçlarıma biraz su alıp göğsüme çarptım. Ürperdim. Üç gündür ilk kez güldüm. Ne güzel şeydi gülmek! Yeniden, yeniden su çarptım gövdeme, sonra dereye daldım. Akıntı hemen sığ yerlere götürdü beni. Ayağ a kalkıp köpüklerin arasına atladım yine.

Ah, dere, diye fısıldadım, şu üç günün bütün kirini, bütün kötülüğünü götür gövdemden... Kendin gibi temiz yap beni.

Bizim için değerli anılar taşıyan yerlerde ayak izlerimiz niye silinir?

Niye kalmaz? Duyşen'le birlikte indiğimiz o dağ yolunu

bulabilseydim, kendimi yere atar, öğretmenimin ayak izlerini öperdim.

O dağ yolu, dünyanın bütün yollarından daha değerlidir benim için. O güne, o yola, beni ışığ a, taze umutlara götüren o dağ yoluna şükürler olsun... O gün parıldayan güneşe, toprağ a şükürler olsun...

İki gün sonra, Duyşen istasyona götürdü beni. Başıma gelenlerden sonra artık köyde kalmak istemiyordum. Yeni hayatım yeni bir yerde başlamalıydı. Saykal'la Kartanbay yolculuğa hazırladılar beni. Üstüme titrediler, bol bol yemek yedirdiler, çocuklar gibi ağladılar. Komşuların çoğu güle güle demeye geldi. Huysuz Satımkul bile geldi. Herkes gitmemi hoş görüyordu.

Satımkul:

Tanrı yardımcın olsun yavrum, dedi. Yolun açık olsun. Korkma, öğretmeninin dediklerini yap; her şeyi başarısın. Sen nasıl istersen öyle düşün, ama biz de dünyayı daha iyi anlamaya başladık. Sınıf arkadaşlarım arabanın arkasından koşup uzun uzun el salladılar... Benimle birlikte birkaç çocuk daha gidiyordu Taşkent'deki çocuklar yurduna. Deri ceketli bir Rus kadın istasyonda bizi bekliyordu.

Sonraları, kavakların gölgelediği o istasyondan birçok kere geçtim! Yüreğimin yarısını orada bırakmışım galiba! O bahar akşamının leylak rengi aydınlığında öyle hüznü, öyle yürek paralayıcı bir şey vardı ki... Alacakaranlık bile ayrılacağımızı biliyordu sanki. Duyşen üzüntülü olduğunu göstermek istemiyordu; ama ben ne kadar üzgün olduğunu biliyordum onun. Aynı sıcak şey gelip benim boğazıma da tıkanmıştı. Gözlerimin içine bakarak duruyordu öğretmenim; saçımı, yüzümü, hatta ceketimin düğmelerini okşuyordu.

Elimden gelse seni bırakmazdım, Altınay, ama sana engel olmaya

hakkım yok. Okumalısın. Bilirsin, ben de pek öyle okumuş biri değilim. Gitmelisin, senin için en iyisi bu... Günün birinde sahici bir öğretmen olursun belki, okulumuzu hatırlar, belki de gülersin. En iyisi bu, en iyisi bu...

Uzaktardan, trenin boğazda yankılanan düdüğü duyuldu; ışıkları görüldü. Bekleyenler kıpırdanmaya başladılar.

Sesi titreyerek:

Biraz sonra gideceksin, dedi Duyşen. Mutlu ol, Altınay. Çalış, çok çalış. Önemli olan çalışmaktır.

Konuşamıyordum; yaşlar tıkamıştı beni. Duyşen gözlerimi sildi:

Ağlama, Altınay. Sonra birden hatırladı:

Seninle diktiğimiz o kavaklar var ya, onlara kendi ellerimle bakacağım. Önemli bir insan olarak köye döndüğünde o kavakların ne kadar güzel olduklarını göreceksin. Tren istasyona girmişti.

Duyşen kollarının arasına aldı beni, alımdan öptü.

Artık ayrılıyorruz. Talihin açık olsun. Güle güle bir tanem...

Korkma, her zaman cesur ol...

Basamaklara atlayıp omuzumun üstünden baktım. O anı hiç unutmayacağım. Duyşen, bir kolu askıda, yaşlı gözlerle bakıyordu bana. Bir daha dokunmak istermiş gibi eğilmişti... tren hareket etti. Güle güle, Altınay! Güle güle, parıldayan ışığım, diye bağırdı. Hoşça kal, öğretmenim! Hoşça kal benim sevgili öğretmenim! Duyşen trenin yanı sıra koşmaya başladı. Geride kalınca daha da hızlandı.

Altınay! diye bağırdı.

Sesinde öyle bir acelecilik vardı ki, söylemek istediği çok önemli bir şeyi ansızın hatırlamış gibiydi. Geç kalmıştı artık; geç kaldığını kendi de biliyordu. Çok derinlerden, içinin derinliklerinden kopup gelen o ses hala kulaklarımdadır.

Tren bir tünele girdi, sonra düzlüğe çıktı; hızlanarak Kazak ovalarından yeni hayatıma götürdü beni...

Hoşça kal, öğretmenim; hoşça kal ilkokulum, çocukluğum; ilk sevgim, hoşça kal...

Duyşen'in düşlerindeki büyük şehirde yaşadım, bize anlattığı geniş pencerele okullardan birinde okudum. Ortaokulu bitirdikten sonra, bir enstitüye yazılmak için Moskova'ya gönderdiler beni. O uzun öğrencilik yıllarında ne güçlükler çıktı karşıma... bu kadar bilgiyi öğrenemeyeceğim diye zaman zaman umutsuzluğa kapıldım. Ama bırakmadım okumayı, bırakmaya cesaret edemedim,

ilk öğretmenime çok şeyler borçluydum. En güç zamanlarımda bile onu düşünmek yeni bir tutku verdi bana. Başkalarının bir kerede kavradıkları şeyleri ben uzun uzun çalışarak anlayabiliyordum. Her şeye en baştan başlamıştım.

Orta okuldayken, Duyşen'e bir mektup yazmış, onu sevdiğimi, beklediğimi bildirmiştim. Cevap vermedi. Ben de bir daha yazmadım. Çalışmalarımı sürdürebilmem için kendisini de, beni de bu mutluluktan yoksun bırakıyordu galiba. Belki de haklıydı... Yoksa başka bir sebep mi vardı? O sıralarda aklımdan geçen kuşkuları, çektiğim acıları kimse bilemez!

İlk derecemi Moskova'da, tezimi verdikten sonra aldım. Benim için büyük, önemli bir zaferdi bu. Durmadan çalıştığım için köyüme bir kerecik bile gidemedim. Sonra savaş patladı. O yıl, güz aylarından birinde, Frunze'ye giderken Duyşen'den ayrıldığım küçük istasyonda indim. Şansım varmış: köyümüze bir araba gidiyormuş. Ancak şimdi, o kötü savaş günlerinde gidebiliyordum sevgili köyüme. Değişen ovada yeni köyler, ekilmiş tarlalar, bilmediğim yollar, köprüler gördükçe seviniyordum; ama savaş, sevincimi gölgeliyordu.

Köye yaklaşırken tepeden tırnağa bir heyecan kapladı beni. Uzaktan, yeni sokakları, evleri, bahçeleri seçmeye çalıştım bir süre; sonra, eskiden okulumuzun bulunduğu tepeye baktım. İki kavak yan yana duruyordu. Onları görünce soluğum kesilir gibi oldu. Meltemde hafif hafif salınıyorlardı. Hayatımda ilk kez kendi adıyla seslendim ona; öğretmenim demedim.

Duyşen, diye fısıldadım. Benim için yaptıklarına teşekkür ederim,
Duyşen! Beni hiç aklından çıkarmadın demek... sözünü tuttun...
Gözlerim yaşardı.

Arabacı merakla:

Neyiniz var, diye sordu. Bir şeyim yok. Bu köyden kimseyi tanır
mısınız?

Tabii. Herkesi tanırım.

Duyşen'i de tanır mısınız? Eskiden öğretmenlik ederdi.

Duyşen mi? Askere gitti... Onu askerlik şubesine ben götürdüm.
Bu arabayla. Beni orada bırakmasını söyledim genç arabacıya. Ne
yapacaktım? Ev ev dolaşıp beni hatırlayanları mı ziyaret edecektim?
Böyle bir zamanda yapamazdım bunu. Duyşen uzaklardaydı,
savaşıyordu. Üstelik teyzemle amcamın evine adım atmamaya da
yemin etmiştim. İnsan birçok şeyi bağışlayabilir, ama onların
yaptıklarını bağışlamak elde mi? Köye döndüğümü bilmelerini bile
istemiyordum. Arabadan inince tepeye, kavakların yanına tırmandım.
Ah, kavaklarım benim, güzel kavaklarım! Bir zamanlar incecik
fidanlardınız siz... ne sular aktı köprülerin altından! Sizi diken, sizi
büyüten insanın bütün dedikleri doğru çıktı! Neden öyle hüznle,
yasla mırıldanıyorsunuz? Yazın geçtiğine mi yanılıyorsunuz yoksa;
soğuk rüzgarlar yapraklarınızı koparıyor, ona mı üzülüyorsunuz?

Yoksa gövdeleriniz, halkımızın kederiyle, acısıyla mı inliyor?
Evet, kış gelecek, soğuk geceler, tipiler göreceksiniz; ama sonra bahara kavuşacaksınız yine...

Uzun zaman kaldım orada; sararan yaprakların hışırtısını dinledim. Ağaçların dibindeki su yolu yeni temizlenmişti; suların üstünde sarı yapraklar yüzüyordu. Oradan, yapılmakta olan yeni okulun çatısını görebiliyordum. Tepedeki eski okulun ise hiç izi kalmamıştı... Yola indim; karşıma çıkan ilk arabaya atlayıp istasyona gittim.

Savaş bitti, zafer kazanıldı. Çocuklar, kitaplarını babalarının harita çantalarıyla götürmeye başladılar okula. Kocalar cepheden dönüp erkek işlerini yapmaktan kurtardılar kadınları. Dulların gözlerinde yaş kalmamıştı artık, yalnızlıklarına alıştılar. Sevdiklerinin yollarını hala gözleyenler de vardı.

Ben de Duyşen'den hiç haber alamamıştım. Kurkuru'dan gelenler kayıp listesinde olduğunu söylüyorlardı onun; köy Sovyetine öyle haber gelmişti.

Belki de ölmüştür, diyorlardı. Aradan uzun zaman geçti, ondan hala bir haber yok.

Demek öğretmenim dönmeyecekti. Birbirimizden ayrıldığımız gün demek son olarak görmüştüm onu...

Şaşıyorum: yüreğimde ne kadar acı, ne kadar hüzün birikmiş.

Hayatımın eski sayfalarına baktıkça anlıyorum bunu.

1946 gözünün sonlarında, bilimsel bir görevle Tomsk niversitesi'ne gönderildim. Sibiry'a'yı ilk geişimdi. Gzn çok kederli görünüyordu Sibiry'a. Yüzyıllık ormanlar, koyu bir duvar gibi geçiyordu yanımızdan.

Aradaki açıklıklarda, bacalarından incecik dumanlar tüten kara damlı kulübeler vardı. Soğuk, ıssız tarlalara ilk kar yağmıştı. Kargalar bağırarak uuşup duruyorlardı. Hava çoğu kez kapalıydı.

Ama trende hiç canım sıkılmadı. Yol arkadaşlarımdan biri, savaşta yaralanmış koltuk değnekli bir adam, askerdeyken başından geçmiş eğlenceli olayları anlattı bize. Anlattığı komik, iğneli, zararsız, gerçeğe dayanan hikayeler hiç bitmeyecekmiş gibi geliyordu. Herkes adama ısınivermişti. Novosibirsk'i geçince, tren bir makas başında durdu. Adamın son anlattığı fıkraya gülerek pencereden dışarı bakıyordum.

Hareket ettik, makasının kk kulübesinin önünden geçiyorduk ki, ansızın irkildim. Az kalsın bayılacaktım. Yüzümü pencereye dayadım. Duyşen'i görmüştüm, oradaydı! Elinde kk bir bayrak, aşağıda duruyordu. Aklımı kaçırıyorum sandım.

Sesimin olanca gücüyle:Durun! diye bağırdım.

Ne yapacağımı bilmeden kompartımandan fırladım, koridorun ucuna

kadar koştum. Gözüme ilişen imdat kolunu çektim.

Vagonlar birbirine çarptı. Lokomotif bir anda durdu. Bavullar düştü; kadınlar çığlık atmaya, çocuklar ağlamaya başladı. Biri:

Tren bir adama çarptı! diye bağırdı.

Ben sahanlığa çıkmıştıım bile. Hiçbir şeye aldırmadan yere atlayıp Duyşen'e, makasçının kulübesine doğru koştum. Kondüktörlerin düdükleri duyuluyordu arkamdan. Yolcular da yere atlamış, peşimden koşuyorlardı.

Treni boydan boya geçtim. Duyşen de bana doğru koşuyordu artık. Duyşen! Öğretmenim! diye bağırdım. Duyşen'di bu, tabii Duyşen'di; yüz onun yüzü, gözler onun gözleriydi. Biraz yaşlanmış, bıyık bırakmıştı.

Kazakça:

Bir şey mi oldu kardeş? diye sordu. Yanılıyorsunuz. Ben makasçiyım. Adım Beynu.

Beynu mu?

Acıdan, umutsuzluktan, utançtan bağırmamak için dişlerimi sıktım. Ne yapmıştıım? Ellerimle yüzümü kapayıp başımı önüme eğdim. Yer yarılııydı da içine girseydim keşke! Kendilerini korkuttuğum için

yolculardan özür dilemeliydim... makasçıdan da. Ama ağzımı bile açamıyordum. Yolcular da bir tuhaf olmuşlardı, garip bir sessizlik içindeydi hepsi. Bana kızacaklar, söylenecekler sanıyordum. Hiçbiri konuşmuyordu. O büyülü sessizliği bir kadının hıçkırıkları bozdu:

Zavalılık, ya kocası ya da kardeşi sandı makasçıyı! Herkes kendine geldi.

Biri, derinlerden gelen bir sesle: Yazık, diye mırıldandı.

Bir kadın sesi titreyerek:

Savaşta neler olmadı ki, başımızdan neler geçmedi ki, dedi. Makasçı ellerimi yüzümden çekti:

Gidelim. Sizi kompartımanınıza kadar götüreyim. Hava gittikçe soğuyor. Bir koluma o, bir koluma da tanımadığım bir adam girdi. Gidelim yoldaş, dedi adam. Seni anlıyoruz. Yol açtılar. Bir cenaze törenindeydim sanki... sanki kocam ölmüştü de herkes benim acımı paylaşıyordu. Yolcular arkamızda, ağır ağır yürüdük. Trenin yanındakiler de sessizce bu törene katıldılar. Biri bir şal attı omuzlarıma. Koltuk değnekli adam, hemen arkamda yürüyordu. Ara sıra yanıma yaklaşıyor, üzüntüyle yüzüme bakıyordu.

Bu neşeli, temiz yürekli, korkusuz adam nedense kasketini başından çıkarmıştı. Galiba ağlıyordu. Ben de ağlıyordum. Ağır ağır trenin yanında yürüdük. Vızıldayan, ıslık çalan telgraf tellerinde bir cenaze

marşının seslerini duyuyordum.

Bir daha göremeyeceğim onu.

Kompartımana girerken, şeftiren önümü kesti. Öfkeliydi; parmağını sallayarak, bağıra bağıra sorumluluklardan, cezalardan söz açtı. Kendimi savunmak için tek kelime bile söylemedim. Hiçbir şeye aldırmıyordum. Bir kağıt tutuşturdu elime, gösterdiği yeri imzalamamı söyledi. Ama uzattığı kalemi tutamayacak kadar güçsüzdüm.

Koltuk değnekli adam, kağıdı kaparak:

Rahat bırak onu! diye bağırdı şeftirene. Ver, ben imzalayayım. İmdat kolunu ben çektim. Sorumluluğu da ben üstüme alıyorum. Kaybettiği zamanı kazanmak için, Sibiry'a'da, eski Rus toprakları üstünde hızla gitmeye başladı tren. Biri gitar çalıyordu; gitarın sesi, büyük bir hüznü katıyordu geceye. Kocaları ölmüş Rus kadınlarını anlatan o parçayı, savaştan sonra acı bir karşılaşmanın anısı olarak yüreğimde taşıdım... Yıllar geçti. Gelecek, irili ufaklı dertleriyle önümüzdeydi. Sonraları evlendim. Kocam iyi bir insan. Çocuklarımız, mutlu bir yuvamız var. Felsefe doktoramı verdim. Birçok yolculuklar ettim. Birçok ülkeler gördüm. Ama Kurkuru'ya dönmedim bir daha. Kendime göre sebeplerim, özürlerim vardı. Köyümle olan bağlarım kötü bağlar, bağışlanmaz bağlar. Geçmişini unutmadım. Unutabilir miyim hiç? Ama ondan uzaklaştım.

Aklıma dağlardaki o dereler geliyor. Yeni bir yol yapılmış, kaynağa

çıkan o eski yol unutulmuş. Yolcular su içmek için artık tırmanmıyor o yolu. Kaynağın kenarlarını otlar, çalılar bürümüş. Yakında izi bile kalmaz.

Sıcak bir günde birinin aklına gelir belki, ana yoldan sapıp susuzluğunu gidermek için onu arar. Yanına varır, çalıları aralayarak kaynağa eğilir... derin, kıpırtısız suyun duruluğuna şaşar. İçinde kendini görür, güneşi, gökyüzünü, dağları görür. Böyle bir yeri unutmuş olmanın acısını duyar, kaynaktan arkadaşlarına söz açmaya karar verir. Ama çok geçmez, unutulur.

Ara sıra böyle şeyler de oluyor hayatta. Kim bilir, belki de böyle olmalı...

Kurkuru'ya son gelişimde bunları düşündüm.

Ansızın gitmem sizi şaşırtmıştır tabii. Bunları oradakilere anlatamaz mıydım diyeceksiniz. Anlatamazdım. Kendimden öyle utanıyordum ki, bir an önce gitmeye karar verdim. Duyşen'i göremeyeceğimi, onun gözlerinin içine bakamayacağımı biliyordum. Kendimi toparlamam, her şeyi rahat bir kafayla yeni baştan düşünmem gerekiyordu. Bunu yalnız Kurkuru'lulara değil, bütün insanlara anlatmalıydım.

Beni utandıran bir başka sebep daha vardı: o toplantının en önemli kişisi ben değildim aslında, onur yeri bana verilmemeliydi. O onur yeri ilk öğretmenimizin, köyümüzün ilk sosyalisti olan Duyşen'indi. Herkesten çok o hak etmişti onur yerini. Öyle olmadı. Biz yiyip

içerken, o, altın yürekli adam, telgraflarımızı getiriyordu dörtnala; sonra da dağıtımı tamamlamaya gitti.

Kurkuru'lu gençler, Duyşen'in ne kadar iyi bir öğretmen olduğunu bilmezler. Yaşlıların çoğu hayatta değil. Duyşen'in öğrencilerinin çoğu da savaşta öldü.

Onun için, bizden sonraki kuşaklara öğretmen Duyşen'i anlatmak görevini ben yükleniyorum. Benim yerimde kim olsa böyle yapardı. Ama Kurkuru'ya gitmemiştim bir daha, Duyşen'den haber alamamıştım, yüzü, müzenin sessizliğinde saklanan değerli bir kabartma olmuştu benim için.

Gidip öğretmenimi göreceğim, sorularına cevap vereceğim onun; beni bağışlamasını dileyeceğim.

Moskova'da işimi bitirdikten sonra Kurkuru'ya dönüp yeni okula Duyşen'in adını vermelerini isteyeceğim. Evet, Duyşen'in, kolhozun bir üyesinin, postacının... Sizin de beni desteklemenizi istiyorum. Yalvarırım, destekleyin beni.

Şimdi gecenin biri. Balkonda durup şehir ışıklarının denizine bakarken, Kurkuru'ya dönüp öğretmenimi göreceğimi, onun beyaz sakalını öpeceğimi düşünüyorum...

Pencerelerimi ardına kadar açıyorum. Temiz hava doluyor odaya. Yeni resmim için çizdiğim desenlere mavimsi, solgun loşlukta, göz

atıyorum. Bir sürü desen var; hep yeni baştan, yeni baştan başlamıştım

çünkü. Ama resmimi bir bütün olarak göremiyorum daha. Asıl şeyi bulamadım. Ağaran gecede odayı adımlıyorum, düşünerek, düşünerek, düşünerek... Hep böyle olur. Yapacağım resmin içimde kalacağını sanırım hep...

Yine de, bitmemiş resmimden söz açmak istiyorum size. Yardımınızı istiyorum. Anlamışsınızdır tabii, resmi köyümüzün ilk öğretmenine, ilk sosyalistine; yaşlı Duyşen'e adayacağım.

Ama bilmiyorum, bu savaştının hayatını, o hayatta önemli bir yer tutan amaçları, tutkuları renklerle verebilir miyim... Bu dolu bardağı taşırmamalıyım; sizlere, çağdaşlarıma taşırmadan verebilmeliyim onu. Ama nasıl yapacağım? Yalnız kendi düşüncelerimi yansıtmak istemiyorum; ortak bir yaratıcılıkla yapmalıyım resmimi. Ama nasıl yapacağım?

Bu resmi mutlaka yapmalıyım, güçsüzüm, kuşkular içindeyim, ama yapmalıyım.

Umutsuzluğa kapılıyorum. Düşünüyorum da, ressam olmak bin bir güçlkle karşılaştırıyor insanı. Acı bir şey bu. Bazen kendimi öyle güçlü buluyorum ki, bıraksalar dağları bile delebilirim! O zaman şunları söylüyorum kendi kendime: incele, çalış, seç. Duyşen'le Altınay'ın kavaklarını, onları çiz. En tepedeki dallara çıkmış, esrarengiz uzaklıklara büyülenmiş gibi bakan yalınayak bir çocuğun

resmini çiz.

SON